

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף מ: מא.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה צא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
ירמיהו יט (ב) וְצִוָּתָה אֵל
גֵּאֵי בֶן הַנֶּחֱשׁ אֲשֶׁר פָּתַח שִׁעַר
הַחַרְסוֹת הַחֲרִסִּית וְקָרָאתָ שֵׁם
אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲדַבֵּר
אֵלֶיךָ:

תורה צא
שמות יתרו כ (א) וַיְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לְאַמֵּן:
תהלים מה (ה) כִּי הִנֵּה
הַמַּלְכִים גּוֹעְדוּ עֲבָרֵי יַחְדָּו:
מִשְׁלֵי יו (טז) לִמָּה זֶה מִתִּיר
בְּיַד פְּסִיל לִקְנֹת הַכֶּהֱן וְלֵב
אֵין:
משלי טז (כח) אִישׁ תַּהַפְכוֹת
לְשׁוֹן יִדְוֹן וּנְרָצָן מִפְּרִיד
אֱלֹהִים:
דברים וזאת הברכה לג (ג)
אִף הַבֵּב עֲמִים כָּל קִדְשֵׁי
בְּיָדָךְ וְנָם מִכּוֹ לְרִגְלֶךָ וְשָׂא
מִדְּבַרְיָךְ:
חושע יד (י) מִי חָסֵם וַיִּבֶן
אֵלֶּה נִבְנוּ וַיִּדְעֶם כִּי יִשְׂרָאֵל
דְּרַכֵּי יִתְקַן וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָם
וּפְשָׁעִים יִקְשְׁלוּ בָם:

רואים פני גיהנם וכו' ומי שיש לו אשה רעה למאי נ"מ לקבולי
באהבה ופי' המפרשים^א [2] שמפני זה ללא אמר כאן הנ"מ
דלעיל כי קודם לזה איתא שם ג' זמעיבירין את האדם על דעתו
ועל דעת קונו למאי נ"מ למיבעי רחמי. וכאן לא אמר נ"מ זו,
כי באלו הג' צריכין לקבל באהבה דווקא מאחר שעל ידם אינו
רואה פני גיהנם: וזהו בחי' שבירת כלי הרס בשעת השידוך, כי
שער החרסית היה בירושלים (שהיו משליכין שם שברי הרסים
'כשפרש'י שם), וזה השער הוא כנגד פתחה של גיהנם כ"ש
(בירמו' יט) ויצאת אל גי בן הנם אשר פתח שער החרסית וגי
בן הנם זהו בחי' הגיהנם כשארז"ל (סוכה לב ע"ב ועירובין יט)
שתי תמרות יש בגי בן הנם ועולה עשן מביניהן וזהו פתחה
של גיהנם. וזהו ששוברין כלי הרס בשעת השידוך, כי מרמוזים
לו בזה ב' ענינים. היינו שמרמוזין לו אם היא אשה רעה, תזהר
לכל תבגוד בה רק תקבל באהבה כי עי"ז אינך רואה פני
גיהנם כנ"ל [1]. ואם היא אשה טובה, דע וזכור כי יש גיהנם.
ולא תהיה נמשך אחר תאוותך ותקדש עצמך כראוי, כי זכור
תזכור שיש גיהנם. וכל זה מרמוזין לו עי"י שבירת כלי הרס
שהוא בחי' שער החרסית שהוא בחי' פתחה של גיהנם כנ"ל:
וע"כ עי"י שבירת כלי הרס מרמוזין לו ב' ענינים הנ"ל:

צא [7] (שמות כ) וידבר אלוקים את כל הדברים האלה
לאמר. דע כי ההתקשרות באמת לצדיקים אמתים^ב הוא תועלת
גדול מאד מאד. כי עי"ז זוכין לתשובה שלימה ולכפרת עון
ונמתקין הדינין ונתבטלין לגמרי, ונעשה עי"ז יחוד קוב"ה
ושכינתו. כי איתא בזה"ק (ויגש ד' רו ע"ב), כי הנח המלכים
נועדו [1], תרין עלמין קדישין עלמא עילאה ועלמא תתאה וכו'
כד מתחברן כהדא כדון כל אנפין נהירין וכל חובין אתעברו
וכו' ע"ש. כי דע כי יש שני בחי' חכמה, חכמה עילאה וחכמה
תתאה. וחכמה תתאה נמשך מחכמה עילאה ויונק ומקבל משם.
והוא כמו הרב והתלמיד, כי מה שהרב מלמד עם תלמידו
והתלמיד מקבל ממנו הוא בחי' חכמה עילאה וחכמה תתאה.
וחכמה עילאה דהיינו מה שהרב מלמד להתלמיד, זה בחי' יוד.
ומה שהתלמיד מקבל ממנו שזה בחי' "ח"ת, הוא בחי' למד,
שהוא בחי' מגדל הפורה באויר (הגיגה טו: ע' רש"י שם), כי
הלב פורח באויר ושומע מה שהרב אומר ועי"ז מבין האדם
השומע. כי עיקר הבנת התלמיד הוא עי"י הלב, כי הרב צריך
לומר דברים המתיישבין על הלב. והתלמיד צריך ליתן הלב
ולהתבונן כמה שאמר הרב, וכ"ש (משלי יז) לקנות חכמה ולב
אין. וע"כ מה שהתלמיד מקבל הוא בחי' למד בחי' מגדל
הפורה כנ"ל. וזה בחי' למד לשון תלמיד הלמד מהרב. נמצא
שהרב והתלמיד שהם בחי' ח"ע וח"ת הם בחי' למד יוד. ודע כי
כלל התורה הקדושה הוא בחי' ח"ע. וכלל החכמות שבעולם
נמשכין מבחי' חכמה תתאה וכשהחכמות שבעולם שיונקים
מחכמה תתאה הם נפרדים מהתורה ומהשי"ת מבחי' ח"ע, כמו

התלמיד שאינו רוצה להבין מה שהרב אומר, זה בחי' מיעוט
הלבנה בחי' גלות השכינה. כי כל אדם באשר הוא שם הוא
צריך לקשר שכלו ממקום שהוא להתורה ולהשי"ת שהוא בחי'
ח"ע. אבל אם מפריד שכלו וחכמתו ח"ו מהשי"י זה בחי' (משלי
טז) ונרנן מפריד אלוף, שמפריד אלופו של עולם וגורם ח"ו
פגימת הלבנה, עי"י שאינו מקשר ר"ח"ת בח"ע דהיינו שאינו
מקשר החכמות של כל העולם להשי"י ולהתורה שהוא בחינות
חכמה עילאה כנ"ל:

אבל הצדיקים אמתים^ב הם מקשרים חכמה תתאה בחכמה
עילאה. כי שיחתן של הצדיקים אמתים^ב שהם משיחין ומספרים
שיחת חולין היא יקרה מאד מאד וכשרז"ל (ע"א יט) שיחתן של
ת"ח צריכין לימוד. כי הצדיק האמת בונה עולמות החרובין
ומגביה חכמה תתאה ומקשרה לחכמה עילאה עי"י שיחתו
וספורי דבריו שמדבר עם המון עם. כי השכל של המון עם
שאינם מקשרים אותו להשי"י הוא נפרד מחכמה עילאה. אבל
הצדיק האמת מקשר השכל של החמון אפי' השכל והחכמה של
הרשע להשי"י. וזה ענין מה שהצדיקים מדברים עם אנשים
שאינם הגונים, או אפי' עם עכו"ם.^ג (אך כשמדבר עם עכו"ם
אזי הצדיק מוציא הטוב ממנו והוא נשאר אפס וריק, שזה בחי'
מה שהרג משה את המצרי [16]). כי כשהצדיק מדבר עם
רשעים והצדיק מגביה שכלו ומקשרו להשי"ת אזי מעלה
ומקשר שכלם ממקום שהם להשי"ת. כי הצדיק האמת מצמצם
שכלו ומדבר עמם בחכמה נפלאה ובמלאכה גדולה ומקשר כל
הדיבורים להשי"ת ועי"ז מביאם לידי תשובה. וזה בחי' [17] והם
תבו לרגליך ישא מדברותיך ודרז"ל (כ"ב ה) אלו ת"ח
שהולכים ומכתתים רגליהם מעיר לעיר ונושא ונותן^ד בדבריו
של מקום. כי הצדיקים האמתים^ב מדברים לפעמים עם רשעים
ומספרים עמם מעסקי מלאמות וכיצא בזה מעסקי העולם, אך
הוא מלביש בזה האור הגדול של התורה, כי הוא מלביש אור
התורה בלבושים שונים זה מזה עד שמלבישו בדברים הללו
והאור התורה מתלבש בצירופים אחרים. כי אם הי' הצדיק
מדבר תיכף תורה בפירוש עם הרשע, הי' יכול להתפקר יותר
והיה נעשה רשע יותר. כי צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו
בם [2]. כי זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם מות
[18]. ועי"כ אם היו מגליזין לו תורה כמות שהיא הי' מתפקר יותר
כי הי' נעשה אצלו סם מות ח"ו כי הוא רחוק מן התורה ועי"כ
צריכין להלביש לו התורה בצירופים אחרים. וכמו שמצינו
בתלמי המלך כשהושיב ע"ב זקנים ונתן השם יתברך בלב כ"א
וא' להלביש התורה בצירופים אחרים וכתבו אלקים ברא
בראשית וכו' (מגילה ט). וכמו שפירושי^ה רש"י שם [22]. כי אם
היו כותבין התורה כמות שהיא היה מתפקר יותר וכו'. ועי"כ
צריכין הצדיקים האמתים^ב לדבר עם ההמון שיחת חולין

^א גם בדפ"ר ותולד - אמתים, ומתרגו - אמתים

^ב * הושע יד י'

^ג * יומא עב:

^ד גם בתרגו - שפירוש רש"י, בדפ"ר - שפרש"י, ומתרגו - שפירוש רש"י

^ה פרש"י - שלא יאמר בראשית שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני.

^ו גם בתרגו ותרגו - האמתים, בדפ"ר - האמתים, ומתרגו - האמתים

^א בדפ"ר המהרש"א

^ב ר"ף על עין יעקב שם ערובין מא:

^ג בתקפא - שמפני זה אמר, בדפ"ר ותולד ומתרגו - שמפני זה לא אמר,

^ד בתרגו ומתרגו - ג' דברים מעבירין. בדפ"ר - ג' חייבים אינו חיים למאי נ"פ

^ה נמצא כבר בדפ"ר

^ו מתרגו - כשפירש"י

^ז עיין פלא יועץ ערך אהבת איש ואשה - היה ראוי לבקש אשה רעה אם יכול לעמוד בנסיון. ועיין ככבי אור

^ח אנשי מוהר"ן אות ו'.

^ט לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^י גם בדפ"ר ותולד - אמתים, ומתרגו - אמתיים

^{יא} תהלים מה ה'

^{יב} בתולד - ת"ת

^{יג} בתולד - ת"ת

^{יד} גם בדפ"ר ותולד - אמתים, ומתרגו - אמתיים

^{טו} גם בדפ"ר ותולד - אמתים, ומתרגו - אמתיים

^{טז} נמצא כבר בדפ"ר

^{יז} עיין תיקון סט דף ק"ג.

^{יח} * דברים לג ג'

^{יט} גם בדפ"ר ותולד - נושא ונותן ומתרגו - נושא ונותן (לשון הגמ' לישא וליתן)

מאמר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע רק שהיא לשון חברים
שמוהרנ"ת מצא¹

פתיחה

רבנו מבאר התועלת הנפלאה בהתקשרות לצדיקים אמיתיים, שע"ז עולה עולם תחתון, עולם התוהו, ונכלל בעולם עליון, עולם התיקון. וההתקשרות היא להיות צמא לכל דיבור מהצדיק, ומתפעל מכל דבור שלו עד שלבו כמגדל פורח באויר. והצדיק אמיתי משתדל מאד לקרב כל יהודי באשר הוא, ומוריד עצמו לכל אחד, לדבר אליו לפי מדרגתו הנמוכה, עד שלמרוחק מאד יורד הצדיק לדבר עמו שיחות חולין ומעשיות לפי מדרגתו הנמוכה, וע"י שבפנימיות מחשבתו הוא תמיד דבוק בהקב"ה, נעלם בכל דבור שלו כח מושך להקב"ה, גם כשדבריו נדמים לחולין ודברים בטלים בעיני עוה"ז.

ליקוטי הלכות על תורה זו

יו"ד צדקה ב' וְהִכְמָה עֲלָאָהּ הוּא פְּלִיטָה הַתּוֹרָה. וְהִכְמָה תִּתְּאָהּ הוּא בְּחִינַת הַחֲכָמוֹת וְהַחֲיוֹת הַמְּלַבֵּשׁ בְּכָל הָעוֹלָם. וְצִרִיף לְקִשְׁרֵי הַחֲכָמָה תִּתְּאָהּ בְּחִינַת עֲלָאָהּ. וְכִשְׁאִין הָאָדָם מְקַשֵּׁר שְׂכָלוֹ בְּאִשְׁרֵי הוּא שֶׁם לֵה' יִתְבָּרַךְ זֶה בְּחִינַת וְנִרְגָן מִפְּרִיד אֱלוֹף שְׁעוֹשֵׂה פְּרוּד בֵּין חֲכָמָה תִּתְּאָהּ לְחֲכָמָה עֲלָאָהּ. הַצִּדִיקִים הֵם מְקַשְׂרִים חֲכָמָה תִּתְּאָהּ בְּחִינַת עֲלָאָהּ, כִּי הֵם יְכוּלִים לְקִשֵּׁר כָּל הַחֲכָמוֹת וְהַשְּׂכָלִיּוֹת שֶׁל כָּל הָעוֹלָם אֲפֹלוּ דְבוּרִים וְחֲכָמוֹת שֶׁל הַרְשָׁעִים לֵה' יִתְבָּרַךְ שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְקַשְׂרִים חֲכָמָה תִּתְּאָהּ בְּחִינַת עֲלָאָהּ.

שיחות השייך לתורה זו

מה שאמר השם יתברך למשה (במדבר כ' ח') "קח את המטה" היינו המטה עוז של הזכויות שלהם וכו', "ודברתם אל הסלע לעינינו", סלע הוא בחינת הלב העליון התולה באויר והוא כמו נר דליק (עיין בהקדמת התיקונים יג: ומפורסם עוד בכמה מקומות בזהר הקדוש, ועיין בליקוטי תנינא סי' צ"א שהלב הוא בחינת מגדל הפורח באויר וכו') אך כוונת השם יתברך היתה שיקח המטה עוז בכדי להכניע הרע שבעדה, ואל הלב העליון יתפלל בתחנונים ופיוסים ובהתקשרות עם נשמותיהם, ואז והוצאת להם מים מן הסלע (פלי"ח תורה כ' אות יד)

הקדמה

הקרקע שעליה מדבר כאן רבנו היא שאנו בעולם התוהו, עולם הפירוד ממנו ית', כי הוא ית' נעלם בו מאד, עד שנדמה שאפשר להתקיים בלעדיו. ולזה העולם נולדנו, כדי לתקנו ולתקן עצמינו, ע"י שנחפש ונגלה ונמליך אותו ית', דהיינו לחזור ולאחות את הקרע², שבין העולם (לשון העלם) להקב"ה, להעלותו ולחברו לעולם התיקון, לחכמה העליונה, להקב"ה, וזה בחי' שצריך לחבר חכמה תתאה לחכמה עלאה, כי חכמה תתאה מנהגת את העולם דהיינו את עולם התוהו החשוך ע"י חכמות חיצוניות המשתלשלות ממנה, ויונקות ממנה, ומנהגת את עולם התיקון ע"י חכמת התורה הנגלית, אבל עדיין הוא עולם הפירוד עד שבכל מחשבה דבור ומעשה נכוון רק לכבודו ית' ונקיים "בכל דרכך דעהו" (ר"ת בדד ע"י התבודדות), אלא שבשלימות א"א שאדם יקיים זאת לבדו, אלא רק ע"י התקשרות לצדיק אמיתי שכבר זכה לזה.

וזו כוונת רבנו במה שפתח את התורה – דע כי ההתקשרות באמת לצדיקים אמיתיים הוא תועלת גדול מאד מאד, כי על ידי זה זוכין לתשובה שלמה ולכפרת עוון, ונמתקין הדינין ונתבטלין לגמרי, ונעשה על ידי זה יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה וכו', דהיינו תיקון עולם תחתון ע"י שמעלים אותו להתחבר בעולם עליון, להדמות לו, וזה בחי' רב ותלמיד כשהתלמיד רודף ומתבטל לרבו לשמוע עצותיו וללמוד אותן ולקיימן ולבו כמו פורח באויר מרוב התרגשות מכל דבור של רבו, אזי אם רבו הוא צדיק אמיתי המקיים בשלימות "והלכת בדרכיו", הוא מרכבתו של מקום, אזי ע"י מתחבר עולם תחתון בעליון, התוהו בתיקון, ונעשה יחוד קב"ה ושכינתה.

בחלקה שהשני של התורה מבאר רבנו כיצד להפך עולם עליון יורד להאיר לתחתון ולהעלותו מהקליפות, ובאמת היא מדרגה גדולה יותר כמבואר בתורה לח תנינא, ואמנם לזה רומז הפסוק שבו פתח את התורה כנ"ל שהקב"ה ירד להר סיני למקום נמוך דייקא ודיבר כלשונינו בשפתינו לא תגנוב וכו'.

¹ ח' ער טו כסלו תשפ"ב ירושלים

² בלק"ה צדקה ב' כתב מוהרנ"ת על פי מה שמצאתי מחדושי רבנו ז"ל על הפסוק וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמור.

³ ידוע שאלפים שנות עולם הראשונות היה העולם הולך ונפרד מהקב"ה ונקרא עולם התוהו (סנהדרין צו. וע"ז ט). עד שבא אברהם אבינו והתחיל לאחות את הקרע, ובשנת 1948 נולד אברהם אבינו וכשהיה בגיל נב התחילו אלפים שנות עולם התיקון, כמבואר במדרש שיר השירים (ח' י') עה"פ "אחות לנו קטנה" זה אברהם שהוא מאחה את הקרע. אבל עיקר התיקון התחיל במתן תורה. וגם היום מי שלא הולך בדרך התורה הוא בבחי' עולם התוהו, והצדיק הוא עיקר עולם התיקון שעל ידו מתקנים את עולם התוהו.

וצריך לזכור שאמת היא תוכחה, אפילו כשלא אומרים אותה בדרך של מוסר ותוכחה, ולכן היא שנואה, כידוע שהמוכיח שנוא (תורה י' אות ד')¹, לכן האמת לא מתקבלת בלי הכנה רבה, הכנת הלב של השומע, ותשומת לב גדולה של המוכיח, שיגלה ממנה טיפין טיפין בלבד, ולכל אחד רק הראוי לו לשמוע, ולפי הכלים שלו לקבל². וההכנה היא להתעורר לרצות לשוב, בבחינת לב התלמיד שהוא מגדל פורח באויר לשמוע ולקבל דברי רבו. ואעפ"כ אסור לומר לו את כל האמת לאמיתה אלא רק את האמת שבמדרגה אחת יותר ממדרגתו, וכל שכן כשצריך לעורר מרוחק ממש, לכן כשהצדיק יורד לעורר רחוקים וללמד תלמידים, לכל אחד יורד למדרגתו ממש, לדבר בלשונו ושפתו, עד שלמרוחק ממש שא"א לגלות שום אמת כלל, נדמה שמדבר עמו שיחות חולין וסיפורי מעשיות ודברים בטלים מענייני עוה"ז, ואוכל ושותה ומטייל עמו³, אעפ"כ כיון שהוא צדיק בבחי' כי כל בשמים ובארץ, מלובש בדבריו בדרך נעלמת קדושה גבוהה שנכנסת ללב השומע ומעוררת אותו לקדושה בדרך נעלמת, וכמו שספרו הג' אפיקורסים הגדולים שהיו באומן שאע"פ שרבנו מעולם לא דבר עמהם מוסר⁴ וקדושה, אלא רק חכמות חיצוניות המתאימות להם, כשהיו במחיצתו הרגישו בלבם כמו שאיזה נעלם, צועק בתוכם יש אלקים בעולם⁵.

שיחות חולין של הצדיק

רבנו מבאר כאן כיצד הצדיק כדי לקרב רחוקים מוריד עצמו עד לחולין וגשמיות שבמדרגת האדם הרחוק שרוצה לקרב, ועיין תורה פא שכבר דיבר מזה שא"א להתקרב לצדיק אלא תחילה ע"י השיחות חולין שלו בבחי' שמשעה ציוה למרגלים שיכנסו לארץ ישראל מהנגב תחילה דהיינו מפסולת ארץ ישראל ורק משם יעלו לשבחה של ארץ ישראל. גם עיין תורה לח תנינא שבדרך כלל התלמיד נוסע לרבו, אבל לפעמים הרב נוסע לתלמיד, וזאת הבחינה היא גדולה יותר, ולפי המבואר כאן מובן כי בוודאי גם כשהתלמיד בא לרבו הרב מוריד עצמו והשגותיו לדבר אליו לפי מדרגתו, אבל כשהרב נוסע לתלמיד אזי הוא עוד יותר יורד לא רק למדרגת התלמיד אלא גם למקומו הגשמי ממש. ויש בזה ביאור יפה לבעל ההפלאה⁶ על מאמר חז"ל (מו"ק ז') אם

¹ תורה י' אות ד' – כי המוכיח הוא שנוא, כמו שאמרו חכמינו, וזרונים לברכה (פתבות קה): 'האי צורבא מרבנן דמרמחמי לה בני מתא, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במלי דשמיא'; נמצא שהמוכיח הוא שנוא:

² עיין תורה ח' תנינא תמהני אם יש בדור הזה מי שראוי להוכיח. ועי"ש שלצדיק האמת יש קול המוכיח בדרך נעלמת. ועיין תורה מז תנינא סכנה לומר תורה לרבים ומי שלא יודע לומר באופן ששום אחד לא ישמע למעלה ממדרגתו אסור לו לומר תורה לרבים. ועיין תורה קלד שאם אומר תורה לתלמיד למעלה ממדרגתו זה ניאוף, שזורק טפי מוחו לבטלה.

³ לק"ה השכמת הבוקר הלכה ד סוף אות טו – כי הצדיק האמת בעצם חקתו מוריד את עצמו אליהם כל כך עד שנדמה פאלו עושה מעשה נעורית, כי מדבר עמהם שיחת חולין ואוכל ושותה עמהם ופעמים מטייל ומשחק עמהם וכל פנתו כדי לקרבה על ידי זה להשם יתברך. וכמו בן דברי ז"ל בכמה מקומות.

⁴ עיין שיחות הר"ן אות קד – פעם אחת שאל אותי בלשון תמה: השמעת ממני דברי מוסר? ואמר שאינו יכול לומר דברי מוסר. כי כל דבור מוסר שלו הוא מוטבל ומורחץ בדמעות (בלשון אשכנז אמר בוז הלשון: איטליכס ווארט פון מוסר איז בייא מיר פר וואשין מיט טרעהרין). ומחמת זה אינו יכול לומר מוסר בפרוש: ובתחלה היה אצלנו קצת תמיהה מה שאמר שאינו אומר מוסר. כי לפי דעתנו כל דבריו הם דברי מוסר גדול מאד מאד כאש בוערת ממש. אך באמת לא היה רגיל לומר דברי מוסר בפרוש בדרך המוכיחים, אבל אף על פי כן כל דבריו וכל שיחותיו היה רק מענין עבודת ה'. וכל דבריו היה כגחלי אש ממש: ומי שזכה לשמע דבור מפיו היה נכנס בקרבו כאש בוערת ממש. ואי אפשר לבאר ולציר לא בכתב ולא בפה עצם תבערת קדושת דבוריו שיצאו מפיו הקדוש והנורא בקדושה ובטהרה. אשר כל דבור ודבור שלו אפלו בשיחת חולין, מכל שכן כשהיה מדבר בעבודת השם או כשהיה אומר ומגלה תורה.

⁵ ועיין שיש"ק חדש ח"א אות תריד – שהם הסכימו שלא ידברו מה' יתברך כלל וכלל. אולם כאשר באו אל רבנו ז"ל והיו אצלו איזה שעות – בא להם בכל פעם בפיהם שם ה'. והיה אומר הירש בער זה זמן רב שנשבעתי לבלי להזכיר את שם ה', אולם בכל עת שאני בא לרבנו ז"ל הוא כמו שסוחבני רבנו בכנף בגדי: הירש בער! יש אלקים בעולם:

⁶ בעל ההפלאה בהקדמה לספר המקנה על קדושתין אות מג כתב שהרב בשעה שמלמד לא יחשוב תועלת עצמו אלא תועלת התלמיד ובוזה ביאר כוונת הגמ' במועד קטן יז. אם הרב דומה למלאך תורה יבקשו מפיהו, כי אדם נקרא הולך ומלאכים נקראים עומדים כמ"ש 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה', ואמרו חז"ל אם הרב מוכן כדי ללמד אותך לעמוד מהליכתו בהשגותיו ולרדת למדרגה שלך ללמד אותך לפי הכלים שלך אזי תורה תבקש מפיהו.

עוד ראיתי פירוש בזרע קודש לרבי נפתלי מרופשיץ עה"פ "בא אל פרעה למען תספר כי התעללתי" ומבאר שכדי לספר עם התלמיד, צריך להקטין עצמו בעולל ויונק ע"ש.

ובעניין זה ראיתי שואלים בגליון אספקלריא בפולמוס 69 – ממה שהמגיד מדובנא (אהל יעקב, תזריע): "בהיותי בוויילנא אצל מורי – הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד רבינו אליהו מוויילנא זי"ע – שאלתי את פיו לאמר: איזה דרך יבוא השפע ובאיזה אופן ישפיע הצדיק מיראתו גם לבני דורו?. השיב לי: 'משל לבלי גדול אשר כלים קטנים סובבים אותו מכל צד, ואתה תעמוד ותשפוך אל הכלי גדול בלי הפסק, בעל כרחם כאשר הכלי גדול נתמלא על כל גדותיו אז כל מה שתשפוך עוד יגיע אל הקטנים אשר אצלה, אבל כל עוד אשר היא בעצמה לא נתמלאה, כל שכן שלא יגיע אל הסמוכים כל מאומה' וכו', עי"ש.

ונראה פשוט שאין סתירה כי כל שאלתו של המגיד מדובנא את הגר"א היה לעניין יראתו ולא לעניין לימוד תורה, כלומר שהיראה של הרב משפיעה על כל סביבותיו, וממילא אינו צריך לדבר מוסר אלא רק לשמש דוגמא. אבל בלימוד תלמידים בוודאי צריך ללמד לפי מדרגתו ובוזה לא מדובר שם. ואמנם ראיתי שהמגיד מדובנא ביאר בדברי הגר"א הנ"ל את הגמ' בברכות לג: אטו יראה מלתא זוטרתא

הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו, וקשה הרי אדם גבוה ממלאך, ותרץ שמלאכים נקראים עומדים, כמ"ש (זכריה ג' ז') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ורק רב שמוכן לעמוד מהשגותיו הגבוהות, ולרדת ללמד את התלמיד לפי מדרגתו, תורה יבקשו מפיהו.

ואין הכוונה שהצדיק מדבר שיחות חולין דברים בטלים ממש שזה איסור גמור כמבואר ביומא יט: אלא שמלביש דברי תורה בשיחות חולין כדי שיהיה נדמה למרוחק שמדברים בשפתו, והיא חכמה גדולה לנהל שיחה שותפת של דבורי חול וכל הזמן לבוון לתורה המלובשת בהם. אלא רק מי שכל מחשבתו רק בתורה אזי ממילא זה נעשה/א¹.

למעשה

צ"ע מה רבנו רוצה מאיתנו? האם כיון שאין אנו בדרגת כזו/ב², אסור לנו לקרב רחוקים והרי היא מצווה רבה וכמבואר בזוהר/א³ שצריך לרדוף בטר חייבאה לקרבם. וצ"ל שבאמת רשעים שלא מוכנים לשמוע תורה רק צדיק גדול מותר לדבר עמם. וגם זה תלוי עד כמה הם רשעים, כמבואר שיח שרפי קודש ח"ב אות רמח שעם הג' אפיקורסים של אומן גם הבערדיטשובער לא הסכים לדבר, ובשיש"ק א' תקצ"ו⁴ שרבנו הזהיר את רבי נפתלי שלא ידב עם הירש בער אל ארק עם לנדאו, אבל למוהרנ"ת הרשה לדבר עמו, ובשיש"ק ד' תקמ"ט⁵ רבי לוי יצחק בנדר וצ"ל מספר שבא לפניו אפיקורס להתוכח בעניני אמונה ואמר לו אם אתה מאמין אדבר אתך חיזוק אמונה, אבל עם כופר איני מסכים לדבר עמך.

היא, והשיבו אין לגבי משה. ועל פי הנ"ל ביאר שהכוונה שמי שנמצא סמוך למשה אוי יראתו של משה משפיעה עליו ואזי גם אצלו יראה היא מלתא וזוהרתא.

אבל באמת אינו פשוט כל כך כי כעין הלשון הנ"ל של הגר"א אמר גם רבנו בחיי מוהר"ן אות ששח פעם אחת נכנס בביתו ושאל עלי, והיה צר לו עלי שאיני נמצא אז ואמר, שאין לו בפני מי לומר מה שהוא צריך לגלות. ואמר הלא אני יכול להחזיק אצלי הרבה מאד ואיני אומר כי אם בשהמים כבר עולים על כל גדויותיו עד שיוצא לחוץ בעל כרחו (ואמר בלשון אשכנזי נאר אז סע גייט איבער דיא ואקסטאוןקעס)

וכן המציאות שמצינו למדנים שדווקא ע"י שהיו ראשי ישיבה נעשו חריפים יותר, כמבואר בנדה יד: וכן מבואר בתורה נג ובתענית יז מתלמידי יותר מכולם. מאידך מצינו להפך כגון הגר"א והחזו"א שסברו שדייקא ע"י שלא היו עסוקים שלימוד תלמידים זכו להעמיק יותר. ואפשר שגם לזה כיון הגר"א. ובאמת רבנו מיעט מאד לומר תורה וכמעט כל זמנו למד לבד, וכשהיה אומר תורה היה מוסר נפש ממש כדי לצמצם את השגותיו שיוכל לאמרם לאנשיו, כמבאר בחיי מוהר"ן אות שסא. ושם אות שס – אמר איני אומר לכם מתורתך כי אם הפסלת והיא נמוכה אלפי אלפים ורפי רבבות מדרגות מכפי מה שאני משיגה, ואיני יכול לומר נמוך יותר. ונראה שיש לחלק בין השגת של רבנו שאין מה לפלפל בהם עם התלמידים אלא לומר הכי נמוך שאפשר והתלמידים יפלפלו בעצמם. לבין החזו"א לדוגמא שנחשב תלמיד לגבי חכמי הגמרא שפלפל בדבריהם והיה מקום לומר שע"י שמבאר לתלמידים מתבארים הדברים יותר. מאידך עיין תורה כ' ויג שרבנו אמר שהתורה שלו מוריד ע"י שמעלה מייך נוקבין את הנפשות הבאים לשמוע ממנו תורה. ועיין חיי מוהר"ן אות שע שאמר לאנשיו לכל אחד מכם יש חלק בתורה שלי.

¹ **מועד קטן דף יז.** אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (מלאכי ב ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו.

² **עיין חיי מוהר"ן אות שפה – (מוז) פעם אחת דברתי עמו וזכרוננו לברכה ואמרתי לפניו ששיחתו הוא תורה ממש, והודה לדברי.** ואמר שקמו שלמדן אי אפשר לו לדבר בלי שיבוא בתוך דבריו דברי תורה, איזה דבור של גמרא וכיוצא בדרך הלומדים, כמו כן בכל דבריו מברך שיבוא בתוכם עניני תורה בדרך. באשר ראינו בעינינו כמה פעמים שנעשו כמה תורות משיחתו, שמאותו השיחה ממש נעשה אחר כך תורה נפלאה וזה מה שראינו בעינינו מלבד הנסתרות רבות שיש בזה שאי אפשר לידע לאנשים בערבנו:

³ **שיח שרפי קודש ח"ו שו – אמרו לענין מעלת גדל קדשת השיחות חלין של רבנו הקדוש, שהפליג רבנו בשבחו (כמבאר בספר חיי מוהר"ן סימן שנו, תקט.) שלגבנו, הינו לאנשים בערבנו, הלמוד למעשה היוצא לנו מזה, שנדע ונבין כמה אנו מפסידים בשיחות חלין שבמדרגתנו, שאינם אלא שיחות חלין ירודים ושפלים. ואם היינו שומרים ונוצרים פינו ולשוננו היינו מתקדשים ומתעלים עד שגם עלינו היה נאמר "ועלהו לתרופה", זה שיחת תלמיד חכם, כמו שאמרו רז"ל (סוכה כא).**

⁴ **זהר ח"ב דף קכח: ועל דא קדמאי הו אמרי, וקנה לך חבר, באגר שלים בעי למקני ליה, בגין למוכי בשכינתא. עד הכא בעי למרדף בטר זכאה ולמקני ליה. אוף הכי, ההוא זכאה בעי למרדף בטר חייבא, ולמקני ליה באגר שלים, בגין דיעבר מניה ההוא זיהמא, ויתכפא סטרא אחרא, ויעביד לנפשיה, בגין דיתחשב עליה, כאילו הוא ברא ליה. ודא איהו שבחא דיתתלק ביה יקרא דקודשא בריך הוא, יתיר משבחא אחרא, ואסתלקותא דא יתיר מכלא. מאי טעמא. בגין דאיהו גרים לאכפא סטרא אחרא, ולאסתלקא יקרא דקודשא בריך הוא. ועל דא כתיב באהרן, (מלאכי ב) ורבים השיב מעון. וכתיב (מלאכי ב) בריתי היתה אתו.**

⁵ **שיח שרפי קודש ח"א תקצ – והנה רבנו זכרוננו לברכה היה נזהר לבלי לומר להם תורה וכשהיו באים לפניו, היה מסבב דבוריו לדבר אחר ואמר לרבי נפתלי, שהוא ידבר רק עם לאנדא, ועם הירש בער פלל וכלל לא. ולרבי נתן זכרוננו לברכה אמר, שהוא ידבר עם הירש בער. (ספורים נפלאים).**

⁶ **שיח שרפי קודש ח"ד תקמ – כשבא פעם אחד מהאפיקורסים להתנפח עם רבי לוי יצחק זכרוננו לברכה בעניני אמונה, שאל אותו רבי לוי יצחק, טרם תחילתי לדבר עמך עניני נא אם מאמין אתה בפסוק ראשון שבתורה: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי אם אינך מאמין בזאת איני חפץ להתנפח עמך כלל וכלל. באומר לו שמוכן לשוחח עמו ללבן את האמונה שנחלשה בו, אולם אם הוא כופר בהכל אינו רוצה כלל לשמוע דבריו הארסיים. ועזבו והלך לו.**

אבל עיין חיי מוהר"ן תקמג/טו¹⁰ שרבנו הזהיר מאד את אנשיו לקרב נפשות להשם יתברך, להשתדל לדבר הרבה עם בני אדם כדי לעוררם ולהשיבם לקרבם להשם יתברך. ורצונו היה אפילו לדבר עם בני העולם שיחות חלין בעסקי העולם, אולי יצמח ויתגלגל מזה דבורים שיעוררו אותם להשם יתברך ואפילו אם לא יפעל כי אם תנועה בעלמא, שיכנס בהם איזה הרהור תשובה או התעוררות לפי שעה, גם כן טוב מאד, מכל שכן שיכול להיות שברבות הימים, כשידבר עמהם ויחזר וידבר, אולי יזכה לעוררם באמת להשם יתברך ולקרבם לעבודתו יתברך.

וצ"ע יש במשמע מדבריו שאפילו שיחות חולין ממש בלא כוונות של תורה מותר ומצוה לדבר לצורך קרוב רחוקים, שכיון שסוף כוונתו לקרבם לא נחשב דברים בטלים, ולא נחשב חולין כשכוונתו שעי"ז יפעל אפילו התעוררות קטנה של קדושה אצל אותו אדם שמדבר עמו לקרבנו. ואע"פ שכנ"ל רבנו ציוה לקרב גדולים במעלה ובדרך כלל יש בהם עזות יותר, לפי הנ"ל אין הכוונה לאפיקורסים גדולים אלא לרחוקים שמוכנים לשמוע.

עד כאן ההקדמה

תורה צא [י]

(שמות כ) /י"ו/ וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר.

פסוק זה הוא הקדמה לעשרת הדברות דבור במדת הדין (אע"פ שבסיני התגלה להם כוקן) על מנת שכל דבור בנפרד יקבלו ויענו אמן.

בתורה זו רבנו מבאר כיצד לחבר את עולם התורה והחוקר שלנו לעולם התיקון שבו אוחז הצדיק ומבאר בשני מהלכים תחילה כיצד התלמיד צריך לדבוק ברבו ואח"כ כיצד הצדיק יורד להעלות אליו את התלמיד. בפסוק זה שבו פתח את התורה רמוז רק כיצד העליון יורד לתחתון ובתורה לח תנינא/י"ו ביאר שהיא מעלה גדולה יותר. ע"ש.

^{טו} חיי מוהר"ן אות תקמג - (ק) כמה פעמים היה מדבר הרבה עמנו והזהיר אותנו מאד לקרב נפשות להשם יתברך, להשתדל לדבר הרבה עם בני אדם כדי לעוררם ולהשיבם לקרבם להשם יתברך. ורצונו היה אפילו לדבר עם בני העולם שיחות חלין בעסקי העולם, אולי יצמח ויתגלגל מזה דבורים שיעוררו אותם להשם יתברך ואפילו אם לא יפעל כי אם תנועה בעלמא, שיכנס בהם איזה הרהור תשובה או התעוררות לפי שעה, גם כן טוב מאד, מכל שכן שיכול להיות שברבות הימים, כשידבר עמהם ויחזר וידבר, אולי יזכה לעוררם באמת להשם יתברך ולקרבם לעבודתו יתברך אשר אין דבר גדול מזה, כמוכא בכל הספרים בפרט בזהר הקדוש, (ח"ב קכח) כמו שכתוב שם וכאן מאן דאחד בידי דחייבא וכו' וק"ש ברין הוא משתבח בה בכל עלמין: והוא זכרונו לברכה האריך לדבר עמנו כמה וכמה פעמים מזה, וזו אותנו לזה מאד בכמה מיני לשונות. וכמה פעמים היה מבזה אותנו בבזיונות על שאנו מתעצלים בזה, ופעם אחת קרא אותנו עצים יבשים על שאין אנו מולידים נפשות שיתקברו להשם יתברך על ידינו: ופעם אחת בליל מוצאי שבת עמדנו לפניו עם כמה אנשים מהחשובים שלו, והוכיח אותנו מאד כמה שעות על ענין זה וספר אז הרבה מענין זה. וגם היה רצונו שיסעו נסיעות בשביל זה כדי לדבר עם בני אדם. ואז כשידבר מזה להשתדל לקרב נפשות להשם יתברך כנ"ל, אז היה מתלוצץ מאלו המשתדלים לקרב להשם יתברך רק הפחותים במעלה מאד כגון עניים ואביונים ועמי הארצות וכיוצא בזה אנשים השפלים במעלה. כי העקר הוא להשתדל לקרב להשם יתברך בני האדם הגדולים במעלה שיש להם איזה חשיבות. כי בני אדם כאלו קשה לקרבם מאד, וכשזוכה לקרבם אשרי לו. כי הוא דבר גדול מאד בשמקרב נפשות גדולות להשם יתברך ואז אלו הקטנים והשפלים במעלה נופלים ונטפלים ממילא אליו ומתקרבים להשם יתברך, כי מתבטלים לגבי הגדול מהם שנתקרב לדרך האמת להשם יתברך: ושאלתי אותו זכרונו לברכה מי הוא הגדול. השיב בחפזון ובדרך גערה על שאני שואל דבר פשוט כזהו מי שהוא למדן יותר חשוב יותר, מי שהוא עשיר חשוב יותר, מי שהוא מייחס חשוב יותר. והמוכן מדבריו היה שכל מי שיש לו איזה חשיבות ומעלה מצד עשירות או מצד חכמה ויחוס, בודאי נשמתו גדולה וגבוהה יותר. וכמו כן יש לו יצר הרע גדול ביותר, וגם בו תלויים כמה נפשות ביותר. ועל כן העקר להשתדל לקרב מבני העוורים החשובים שבעיר, כגון בני העשירים ואותן שמחזקים בלמוד, ואז הקטנים מתקרבים ממילא וכנ"ל:

^{טז} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{יז} שמות פרק ב (א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: (ב) אנכי יודד אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

רש"י (א) וידבר אלהים - אין אלהים אלא דיין וכן הוא אומר (שמות כב) אלהים לא תקלל ותרגומו דינא לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורעניות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין ליפרע: את כל הדברים האלה - מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א"כ כו' פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ מה ת"ל אנכי וגו' ר"ל מה בא להודיענו כמה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמוהם הקב"ה בכבודו ובעצמו דברם. ותי' שחזר ופירש וכו' ור"ל באותו החזרה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט אלו ב' דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר - מלמד שהיו עונים על הן ועל לאו לאו (מכילתא):

^{יח} תורה לח תנינא - לפעמים הגדול הולך ונוסע להקטן, ולפעמים להפך. דהיינו שלפעמים הצדיק נוסע על המדינה ומאיר להתלמידים, ולפעמים התלמידים באים אצלו: ודע, שזאת הבחינה היא גדולה, דהיינו כשהגדול נוסע להקטן, זאת הבחינה היא גדולה ביותר. כי זה פשוט שהקטן צריך לבוא להגדול, כי הוא צריך לקבל ממנו. אף לפעמים אורו של הגדול הוא גדול מאד מאד, עד שאי אפשר להקטן

ובזה מבאר פסוק הנ"ל כיצד ירד הקב"ה על הר סיני ודיבר בשפת העם המגושמת לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, כדי לעלותם מעמקי הקליפות של עולם התודוה עולם של עבדים בני נח, להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש.

וזהו "וידבר" לשון התקשרות, "אלקים" חכמה תתאה, "את" חכמה עלאה, השמים לקשר חכמה תתאה בעלאה, ע"י "הדברים האלה" דהיינו ע"י הדבורים של הצדיק שהם תורה בלבוש סיפורי דברים, וזהו "לאמר" לשון הלבשה.

ותחילה מדבר רבנו מאתערותא דלתתא לחבר עולם תחתון בעולם עליון, דהיינו מהחיוב ההשתדלות שלנו להתבטל לצדיק

דע כי ההתקשרות באמת לצדיקים אמתים הוא תועלת גדול מאד מאד. כי עי"ז זוכין לתשובה שלימה ולכפרת עון ונמתקין הדינין ואח"כ גם נתבטלין לגמרי, ונעשה עי"ז יחוד קוב"ה ושכינתו ע"י יחוד צדיק וכנסת ישראל/כ"א.

כי איתא בזה"ק (ויגש ד' ר' ע"ב/כ"ב), כי הנה המלכים נועדו [כ"ג] הזוהר שם מדבר על ויגש יהודה שמדתו מלכות אל יוסף שמדתו יסוד, שרומז לכאשר נמשך מוחין מלמעלה מחכמה ובינה העליונים להקב"ה אזי נעשה יחוד קב"ה ושכינתיה שהם תרין עלמין קדישין שני עולמות קדושים עלמא עילאה הקב"ה ועלמא תתאה השכינה הקדושה וכו' כד מתחברין כחדא כשהם מתחברים כאחד בבחי' "הנה המלכים נועדו" אזי מתקיים המשך הפסוק "עברו יחדיו" דהיינו כדין כל אנפין נהירין כל הפנים מאירים וכל חובין אתעברו וכל החובות והעבירות עוברות ומתכפרות וכו' ע"ש.

כי דע כי יש שני בחי' חכמה, חכמה עילאה וחכמה תתאה. וחכמה תתאה היא התורה הנגלית נמשך מחכמה עילאה ויונק ומקבל משם. כמבואר בתורה ל' שחכמה תתאה היא לבוש ומשל לחכמה עלאה. [כ"ד]

והוא כמו הרב והתלמיד, כי מה שהרב מלמד עם תלמידו והתלמיד מקבל ממנו הוא בחי' חכמה עילאה וחכמה תתאה.

לקבל מן הגדול במקומו מחמת רבי האור הגדול מאד, על פן מכרח הגדול להוריד ולהכניע עצמו אצל הקטן ולילף אחריו, כדי שעל ידי זה יתמעט ויתגשם האור קצת, כדי שייכל הקטן לקבלו. נמצא בשהגדול צריך לילף להקטן, וזהו מגדל עצם מעלתו מאד כנ"ל:

² גם בדפודי תולד - אמתים, ומתלו - אמתים

כ"א בעין זה בתורה נד אות ג'

כ"ב זוהר ויגש דף ר"ו: - ואמר עוד מ"כ פי הנה המלכים, אמר רבי יהודה, ר'א דמהימנותא קב"א יש כאן רמז לסוד האמונה שהוא סוד עולם האלימות המרומז במלכת מלכים שהכונה על ז"ל, דהא בד רעיתא אשתכח כי כאשר הלכו העליון מתגלה, והיינו כשנמשכים מוחין לז"ל, וקשורא אתעשר פחדא ועי"ז קשר הספירות מהעטר ועשות אחזות אחת, כדן תרין עלמין מתקשרין פחדא ואודמין פחדא אז שני עולמות שהם ז"ל מתקשרים יחד ומזדמנים יחד כסוד היחוד, דא לאפתחא אוצרא ז"ל לפתוח את אולכו הטוב שהוא היסוד כדי להשפיע, ודא ללקשא ולמכנש בגויה והמלכות ללקט ולאסוף כחוכה ההשפעות כדי להשפיע להתחוננים, וכדן ואז ואמר פי הנה המלכים נועדו שפירושו תרין עלמין קדישין עלמא עילאה ועלמא תתאה המלכים הם שני עולמות הקדושים עולם העליון שהוא ז"ל ועולם התחתון שהוא מלכות. ומש"כ עברו יחדיו, ר'א דמלה סוד הדכ הוא דכד מתחברין פחדא כסוד מתחברים יחד, כדן עברו יחדיו פיוט בגין דכל חייבין דעלמא לא אתעברין לאתפסיא עד דמתחברין פחדא לפי שכל העונות שבעולם אינם מתעברים ומתכפרים לכפות ולהכניע את הקולפות עד ז"ל מתחברים יחדיו כדכתיב ועובר על פשע, ועל דא עברו יחדיו פיוט מלת עברו היינו אינן חובין אתפסרו אחס העונות עברו ונתכפרו, בגין דהא כדן כל אנפין נהירין וכל חובין אתעברו לפי שעי"ז יחוד ז"ל כל פני הספירות מאירות ז"ל כזו ועי"ז מתבטלים ומתכפרים כל העונות.

²² תהלים סח ה'

כ"ד עיין תורה ל' אות ו'אן השגות אלקות, אי אפשר להשיג פי אם על ידי צמצומים רבים. מעלה לעלול, משכך עליון לשכל תחתון. כמו שאנו רואים בחוש, שאי אפשר להשיג שכל גדול, פי אם על ידי התלבשות בשכל התחתון. כמו המלמד בשרוצה להסביר שכל גדול להתלמיד, הוא צריך להלביש אותו בשכל תחתון וקטן, כדי שייכל התלמיד להבינו. דהיינו שהוא מציע לו מתחלה ההקדמות ושכליות קטנים שמסבב לו תחלה, כדי להבינו על ידי זה המכון, שהוא שכל עליון וגדול:

שם אות ו'בן וצריך כל אחד לבקש מאד מלמד הגון כזה, שייכל להסביר ולהבין אותו שכל עליון וגדול כזה, דהיינו השגות אלקות. פי צריך לזה רבי גדול מאד מאד, שייכל להסביר שכל גדול כזה, על ידי השכל התחתון כנ"ל, כדי שייכלו הקטנים להבינו. וכל מה שהוא קטן ביותר, ומרחק ביותר מהשם יתברך, הוא צריך רבי גדול ביותר. כמו שמצינו בעת שהיו ישראל במדרגה קטנה מאד, דהיינו במצרים, שהיו משקעים במ"ט שיערי טמאה, היו צריכים רבי גדול ומלמד גדול ונורא מאד, דהיינו משה רבנו, עליו השלום. פי כל מה שהוא קטן ומרחק ביותר, צריך מלמד גדול ביותר. שיהיה אמן כזה, שייכל להלביש שכל עליון כזה, דהיינו השגות יתברך שמו, לקטן ומרחק כמותו. פי כל מה שהחולה נחלה ביותר, צריך רופא גדול ביותר: על פן אין להאדם לומר: די לי אם אהיה מקרב אצל איש נכבד וירא ה', אף שאינו מפלג במעלה, פי הלואי שאהיה מקום כמותו. אל יאמר כן, פי אדרבא, כפי מה שידע אנש בנפשה גדל פחיתותו וגדל רחוקו שנתקח מאד מהשם יתברך, כל אחד ואחד כפי מה שידע בנפשו. וכמו כן כל מה שידע בעצמו שהוא מרחק ביותר, צריך לבקש לנפשו רופא גדול מאד מאד, הגדול במעלה ביותר, דהיינו שיחזיר ויבקש תמיד לזכות להתקרב להרבי הגדול מאד מאד כנ"ל. פי כל מה שהוא קטן ביותר, צריך מלמד גדול ביותר כנ"ל:

וחכמה עילאה דהיינו מה שהרב מלמד להתלמיד, זה בחי' יוד חכמה/כ"ח. ומה שהתלמיד מקבל ממנו שזה בחי' כ"ח"ת חכמה תתאה, הוא בחי' למד, שהוא בחי' מגדל הפורח באויר {חגיגה טו:י"ב} ע' רש"י שם/כ"ח שיש מפרשים ששלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר הכוונה להלכות בגבהו של למד, ורבנו מפרש שהלמד הכוונה ללבו של התלמיד כי הלב פורח באויר ושומע מה שהרב אומר ונרמז באות ל' שיש לה צוואר ארוך, משל לתלמיד המגביה צווארו מאד/כ"ט, כדי לשמוע דברי רבו ועי"ז מבין האדם השומע. כי עיקר הבנת התלמיד הוא ע"י הלב, והרבה סוגי תלמידים יש וכל אחד צריך להכי לכו לפי כשרונו ומדתו כי הרב צריך לומר דברים המתויישבין על הלב של כל תלמיד לה מה שמתאים לו. והתלמיד צריך ליתן הלב ולהתבונן במה שאמר הרב, וכ"ש כמו שכתוב על תלמיד רע הלומד בלא לב (משלי יז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין דהיינו שחבל על הכסף שמשלם למלמד אם הוא לומד בלא לב שומע, על מנת להבין ולקיים, כי הצלחת הלימוד תלוי בהכנת הלב. וע"כ מה שהתלמיד מקבל הוא בחי' למד בחי' מגדל הפורח כנ"ל. וזה בחי' למד לשון תלמיד הלמד מהרב.

נמצא שהרב והתלמיד שהם בחי' ח"ע חכמה עלאה – הרב וח"ת וחכמה תתאה – התלמיד הם בחי' למד דהיינו התלמיד, יוד דהיינו הרב. לקמן בביאור המדרש כד מית משה רבנו צווח קב"ה מי יקום לי עם מרעים" יתבאר יותר מדוע רמז רבנו כאן את הרב ותלמיד וכל חיבור ח"ת בחכמה עלאה, באותיות ל"י. ודע כי כלל התורה הקדושה דהיינו הוראותיו וצויו של המלך הקב"ה, הוא בחי' ח"ע חכמה עלאה, דהיינו שרש התורה, שהיא השגת מציאותו ומהותו ית', שהיא השגה בדרך השלילה, כמבואר בתורה מ' תנינא שחכמה נקראת מרחקים כי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, וכמבואר בתורה פג תנינא/ל"א שזו בעצמה השגת החכמה דהיינו עד כמה שאני משיג שא"א להשיג מציאותו ומהותו ית'. כי כל התורה היא לימוד רצונו ומדותיו, וכל השגתו היא רק במה שאפשר לדבר, דהיינו חכמה תתאה, אבל חכמה עילאה שהיא השגות אלוקות א"א לדבר אלא כל אחד לפום מה דמשרע לביה.

וכלל החכמות חיצוניות שבעולם נמשכין מבחי' חכמה תתאה חכמת התורה שאפשר לדבר ממנה ולהסביר וללמד אותה. כל החכמות נמצאות בתורה הקדושה אבל כשלומדים אותן בחכמה בפני עצמה, היא חכמה חיצונית שיונקת מחכמה תתאה. כי חכמה תתאה להבדיל מחכמה עלאה אפשר ללמוד בחכמה חיצונית דהיינו לא לשם שמים, ומדאפשרות הזו יונקות החכמות החיצוניות להיות חכמה לעצמה. וכשהיא חכמה לעצמה אזי גם כשלומד אותה לשם שמים יש בה סכנה גדולה כמבואר בתורה יט תנינא שיש בכל חכמה חיצונית אבן נגף ליפול בה לכפירה.

כ"ה יוד חכמה – כי יוד רומז לחכמה ספירה עשירית כידוע, וכן בשיר השבח לרשב"י יוד חכמה קדומה. עיין בשערי אורה שער ט' ביאור ספירה השניה.

¹⁰ בתולד-חית

כ"ז חגיגה דף טו: אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא בכי אמר ליה שיננא מאי קא בכית אמר ליה מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן (שיצאו תרבות רעה. כתיב בישיבה לג יח) "איה סופר איה שוקל" איה סופר את המגדלים איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, איה שוקל שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה (שהיו יודעים לשקול מה חומר ומה קל ולדרוש מזה לזה במדת קל וחומר), איה סופר את המגדלים שהיו שונים שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר (בענין טומאת אהל במגדל כעין ארון עץ שעומד בפתח הבית ופתוח לאויר החצר כמבואר במשנה אהלות פ"ד מ"א), ואמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר. ותנן שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא (וביניהם דואג ואחיתופל) אנן מה תהוי עלן? אמר ליה שיננא טינא דיתה בלבם (רשעים היו מתחילתם לכן התורה לא הגינה עליהם).

כ"ח רש"י – במגדל הפורח באויר – יש מפרשים שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת, ויש אומרים מגדל דור הפלגה, ולי נראה מגדל הפתוח לאויר גרסינן, והן מהלכות אהלות, מגדל של עץ, שקורין משטי"ר, ועומד בפתח ופתוח לבקעה או לחצר שהוא אויר, במסכת אהלות (פרק רביעי משנה א) ישנה משנה מגדל העומד באויר:

כ"ט ובתלמידים יש מדרגות רבות בחי' שלש מאות הלכות שנאמרו בגובהו של צווארו של התלמיד.

ל משלי פרק יז (טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין:

רש"י (טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה – ללמוד תורה. ולב אין – ואין בלבו לקיימה ואינו לומד תורה אלא לקנות שם:

מצודות דוד (טז) למה זה – ר"ל הכסיל המוליך מחיר כסף למורים לקנות חכמה למה לו זה המחיר ומה הועיל בה ואם לקנות חכמה לעצמו הלא אין לו לב משיג דברים מושכלים:

כ"א תורה פג תנינא – וקדשת שבת זה בחינת תכלית הידיעה, ותכלית הידיעה שלא נדע. ובשביל זה שבת נקראת תכלית שמים וְאָרֶץ, ותכלית זה בחינת (קדחת ז): "אמרתי אחכמה, והיא רחוקה ממני", הינו זה עקר החכמה שישפיל שרחוק ממנו החכמה: ותכלית הנה הוא עקר המקום, הינו בחינת מקומו של עולם, שזה התכלית הוא המקיף את כל העולם שנברא בחכמה, כמו שכתוב (תהלים ק"ד): "כלם בחכמה עשית". והיו בחינת (ברכות ו): 'הקובע מקום לתפלתו', פי זה עקר המקום, בבחינת (שמות ט"ז): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי":

וכשהחכמות החיצוניות שבעולם שיונקים מחכמה תתאה^{לכ}, הם נפרדים מהתורה ומהשי"ת מבחי' ח"ע, זה כמו התלמיד שאינו רוצה להבין מה שהרב אומר, זה בחי' מיעוט הלבנה^{לז} חסרון האתערותא דלתתא^{לד} בחי' גלות השכינה כי יחוד הקב"ה והשכינה תלוי במעשים של ישראל וכשישראל פונים מהקב"ה אזי גם השכינה בפירוד מהקב"ה וזה גלות השכינה. ולא רק כשמפריד את החכמות מהקב"ה אלא גם המפריד את מחשבה וכוונת דבורו ומעשיו מהקב"ה גורם מיעוט הירח וגלות השכינה (לק"ה צדקה ב') כי כל אדם באשר הוא שם הוא צריך לקשר שכלו ממקום שהוא בכל דבוריו מעשיו בכל מדרגה להתורה ולהשי"ת שהוא בחי' ח"ע. אבל אם מפריד שכלו וחכמתו ח"ו מהשי"ת זה בחי' (משלי טז) ונרגן מפריד אלוף, שמפריד אלופו של עולם דהיינו הקב"ה וגורם ח"ו פגימת הלבנה, דהיינו פגם בהמלכת הקב"ה, ע"י שאינו מקשר לה"ח"ת בח"ע חכמה תתאה בחכמה עלאה דהיינו שאינו מקשר החכמות של כל העולם^{לו} להשי"ת ולהתורה שהוא בחינות חכמה עילאה כנ"ל :

עד כאן דיבר מהתלמיד שצריך לרדוף להיות מקושר ומתבטל לצדיק ולהכין את לבו לשמוע דברי הצדיק על מנת לקיימם ובוזה מחבר עולם התורה התחתון לעולם התיקון העליון. בחי' חכמה תתאה לחכמה עלאה. ועתה יבאר כיצד הצדיק רודף להעלות ולחבר אליו את התלמיד כדי לחבר עולם התורה התחתון לעולם התיקון העליון.

ומבאר מעלת הצדיקים האמיתיים בעניין הזה, כיצד מורידין עצמם^{לז} עד למקום הקליפות והחולין והדברים בטלים, ומאירים שם תורה נעלמת, ומעלים משם נשמות נפולות ע"י שיחות חולין שמעלימים בה תורה גבוהה.

^{לכ} פירוש כשהחכמות החיצוניות שיונקתן מחכמה תתאה הן נפרדות מהקב"ה דהיינו שעוסקים בהן לא לשם שמים זו גלות השכינה. וצ"ע כי משמע שבשלומדים אותן לשם שמים זה בסדר, ואילו בתורה יט תנינא מזהיר רבנו מאד מהן שיש בכל אחת מהן אבן גנף שמפיל לכפירות וכן בתורה לה אומר שעליהן נבנה שרטון של מדות רעות. ונראה כוונת רבנו כאן שבאמת מי שמצליח לעסוק בהן לשם שמים תמיד בלא נפילה הוא באמת לא גורם לפירוד, אבל זו סכנה גדולה שרבנו מזהיר ממנה מאד שם.

^{לז} חולין ס: - רבי שמעון בן פזי רמי כתיב (בראשית א-טז) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לבי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרת לפניך דבר הגון אמעטי את עצמי אמר לה לבי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא דכתיב (בראשית א-יד) והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמיך (עמוס ז-ב) יעקב הקטן שמואל הקטן (שמואל א יז-יד) דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ר"ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו (במדבר כח-יא) לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח.

ליקוטי הלכות יו"ד צדקה ב' אות ג' - עקר מעוט הירח הוה מחמת הקטרוג שקטרוגה, אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, כי יש אתערותא דלעלא ויש אתערותא דלתתא. ואיתא בזהר הקדוש (תורה מה) שבשאיין אתערותא דלתתא חס ושלום, והעולם מתקנים על ידי אתערותא דלעלא לבר, אי חס ושלום, דינים שולטין. וזה עקר מעוט הירח על ידי שאין אתערותא דלתתא, כי החכמה תתאה שהיא בחינת הירח היא בדינו, כביכול, וכפי מעשינו כן הוא במלוי או במעוט חס ושלום, בידוע. וזה בחינת הקטרוג אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, הינו שיהיו שניהם שוים תמיד וישתמשו שניהם בכתר אחד על ידי אתערותא דלעלא לבר, כי אם לא היו צריכין אתערותא דלתתא כלל והוה מתנהג הכל על ידי אתערותא דלעלא לבר בודאי לא הוה הלבנה צריכה להתמעט, כי אתערותא דלעלא, כביכול, אינו משתנה לעולם ובודאי הוה הכל בשלמות תמיד, אבל הלבנה בעצמה קטרוגה, כי זה אי אפשר שיהיה אתערותא דלעלא לבר בלא אתערותא דלתתא, כי זה עקר בריאת העולם כדי שיהיה להאדם בחירה. ואנחנו בזה העולם נעבד אותו יתברך ויתקנים העולם על ידי התעוררות התחתונים בחינת אתערותא דלתתא. ועל כן אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, כי חכמה תתאה, בחינת הלבנה, בהכרח שתתלבש בין התחתונים כדי לקיים ולהחיותם. ועל כן בהכרח שיהיו תלויים שלמותה על ידי התעוררות תחתון שבשביל זה הוה עקר בריאת העולם. ועל כן אמר לה, לבי ומעטי את עצמך. כדי שתוכל להתלבש בין התחתונים לקיים העולם ונתן לה הכוכבים להפיס דעתה. זה בחינת ומצדיקי הרבים פוכבים, בחינת כלל ישראל שנמשלו לכוכבים, כי ישראל והצדיקים הם מפיסין דעתה, כי הם ממלאין אותה ומשלימין אותה, כי אחר הקטרוג ואז נתמעטה איזי הכל תלוי ביד התחתונים ועל ידי ישראל והצדיקים על ידי זה הם ממלאין פגימתה ואז יתקנים, והוה אור הלבנה כאור החמה:

^{לד} ליקוטי הלכות יו"ד צדקה ב' אות ג' - כי עקר מלוי הלבנה תלוי בדינו דיקא כנ"ל. ועל כן ה' יתברך מזהיר מאד מאד את ישראל לתן צדקה, כי ה' יתברך חפץ מאד מאד להעלות השכינה מהגלות ולמלאות פגימת הלבנה, אבל כביכול, אין הדבר בידו יתברך בבחינת הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שהוא בחינת מלכות חכמה תתאה לבנה שנקראת יראת שמים, כמובא במקום אחר (תורה לו את ג' תורה בט את ג'), הינו שזה אין בידו כביכול, כי עלית השכינה מהגלות ולמלאות פגימת הלבנה זה תלוי בהתעוררות התחתונים על ידי אתערותא דלתתא דיקא, כי בשאיין אתערותא דלתתא חס ושלום, רק אתערותא דלעלא חזר הקטרוג והמעוט למקומו כנ"ל.

^{לז} בתורה- ת"ת

^{לו} אין הכוונה שחכמה תתאה היא החכמות של העולם, אבל שאם לא מקשר שכלו וכוונת מעשיו להקב"ה זה בחי' פירוד חכמה תתאה מחכמה עלאה, ובחי' שמפריד מהקב"ה את כל החכמות החיצוניות שיונקתן מחכמה תתאה.

^{לז} עיין תורה לח תנינא - לפעמים הגדול הולך ונוסע להקטן, ולפעמים להפך. דהיינו שלפעמים הצדיק נוסע על המדינה ומאיר להתלמידים, ולפעמים התלמידים באים אצלו: ודע, שזאת הבחינה היא גדולה, דהיינו בשהגדול נוסע להקטן, זאת הבחינה היא

אבל הצדיקים אמתים^{לח} הם מקשרים חכמה תתאה בחכמה עילאה בשלימות. כי שיחתן של הצדיקים אמתים^{לט} שהם משיחין ומספרים שיחת חולין היא יקרה מאד מאד כי כל הנעשה בעולם העשיה הוא משל לנעשה בעולמות עליונים^מ וצדיק אמיתי בכל דבר שכאן הוא חולין מתכווין לנמשל הקדוש שלו שבעולמות העליונים וכשרז"ל וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בגמרא (ע"א יט)^{מא} שיחתן של ת"ח צריכין לימוד^{מב}, שנאמר (תהלים א' ג')^{מג} "ועלהו לא יבול". רוצה לומר שאפילו הדבר הקל שאומר תלמיד חכם לא יבול כי פועל תיקון נצחי. ראיתי מקשים^{מד} דפשיטא שירא שמים לא ידבר שיחת חולין, דברים בטלים ממש, שהרי אמרו חז"ל ביומא יט:^{מע} השח שיחת חולין עובר בעשה וי"א שעובר בלאו. וכן נפסק בש"ע^{מז}. והחרדים^{מח} כתב שהוא פגם הברית. ותרצו שלוליא דרשה ד"ועלהו לא יבול" היינו אומרים שאע"פ ששיחתו תורה, אבל אין להביא ממנה ראיה להלכה, קמ"ל שכן אפשר. ולפי רבנו התירוץ נפלא ש"ועלהו לא יבול" לנצח, כי שיחתו היא לבוש לתורה גבוהה מאד שיוצרת נמוך לעמקי הקליפות להעלות נשמות ישראל שנפלו ונשקעו שם.

כי הצדיק האמת בונה עולמות החריבין דהיינו נשמות ישראל שנפלו לקליפות, כי אדם הוא עולם קטן^{מט}, וכשהוא בקליפות הוא עולם חרב, והצדיק ע"י ענייני חולין והבלי עולם הזה וחכמות חיצוניות ששם, שמלביש בהם תורה נעלמת, בונה עולמות אלה, ומעלה אותן ומגביה חכמה תתאה הנפולה שלהם עם

גדולה ביותר. כי זה פשוט שהקטן צריך לבוא להגדול, כי הוא צריך לקבל ממנו. אך לפעמים אורו של הגדול הוא גדול מאד מאד, עד שאי אפשר להקטן לקבל מן הגדול במקומו מחמת רבוי האור הגדול מאד, על פן מכרח הגדול להוריד ולהכניע עצמו אצל הקטן ולילף אחריו, כדי שעל ידי זה יתמעט ויתגשם האור קצת, כדי שיוכל הקטן לקבלו. נמצא בשהגדול צריך לילף להקטן, זהו מגדל עצם מעלתו מאד בנ"ל:

^מ גם בדפורי ותולד-אמתים, ומתולדו - אמיתיים

^מ גם בדפורי ותולד-אמתים, ומתולדו - אמיתיים

מ אוהב ישראל פרשת האזינו - והענין הוא דהקב"ה האציל עולמות והשתלשלותם עד אין מספר ואין שיעור ואין חקר. וכל העולם הוא כאין ואפס ומשל נגד עולם שלמעלה ממנו. ונשתלשלו העולמות עד שנברא ג"כ העוה"ז שהוא גשמי. והוא ג"כ בחי" משל לעולם שלמעלה הימנו. וגם האדם שהוא עולם קטן בכל פרטיו ואיבריו. הוא משל ודוגמא לעולמות העליונים. וכן כל עולם ועולם מהעולמות שלמטה הימנו. הם כעין משל ודוגמא.

מא עבודה זרה יט: - "ועלהו לא יבול" אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד שנאמר (תהילים א-ג) "ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח".

פרש"י - ועלהו. הוי דבר קל שבאילן וכתוב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד:

רבנו חננאל על סוכה דף כא: ועלהו לא יבול - מצאנו כי עלי האילן נקראו שיחים דכתיב (בראשית כא טו) "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים". וכתיב (בראשית ב ה) "וכל שיח השדה" וכתיב (איוב ל' ז') "בין שיחים ינהקו" (שפירושו בין אילנות יצעק) כמו שנקראו דברי תורה שיחה כדכתיב (משלי ו' כב) והקיצות היא תשיחך:

מב כך הגרסא בסוכה כא: אבל בע"ז יט: הגרסא תלמוד, ועי"ש ביאור שוטנשטיין הערה 14 שהצנזור החליף בכל הש"ס תיבת תלמוד ללימוד, ורק במסכת ע"ז כיון שגורו שלא תודפס כלל נשאר הגרסא המקורית תלמוד.

מג תהילים פרק א (א) אשרי האיש אשר לא הלף בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב: (ב) כי אם בתורת יודן חפצו ובתורתו יתגה יקם ולילה: (ג) והיה פעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:

רש"י (ג) שתול - פלנדר"ן בלעז. פלגי - ראויאר"ש בלעז. ועלהו לא יבול - אפילו הפסולת שבו לצורך היא, שיחתן של תלמידי חכמים לצורך היא, וצריכה לימוד. לא יבול - לשון כמוש פלישטי"ר בלעז:

^{מד} מתיבתא סוכה כא: הערה יט בשם פני שלמה.

מז יומא יט: - ת"ר (דברים ו-ז) "ודברת במ" ולא בתפלה, "ודברת במ" במ יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים. רבי אחא אומר "ודברת במ" עשה אותן קבע ואל תעשם עראי. אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר "ודברת במ" במ ולא בדברים אחרים. רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנאמר (קהלת א-ח) "כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר":

מז ש"ע יו"ד סימן רמו סעיף כה ברמ"א אסור לדבר שיחת חולין. והמג"א הביאו בסימן קנו ב' השח שיחת חולין עובר בעשה. עיין שפת אמת ששואל למה למדו מהפסוק איסור עשה תיפוק ליה שאסור מצד ביטול תורה ותירצו שיהיה נפ"מ במקום מטונף או לגבי נשים שכשאין מצות ת"ת גם יהיה אסור, אמנם יש חולקים שכל האיסור הוא רק משום ביטול תורה.

מז דברים בטלים עיין ספר חרדים - פרק סו אות ט' - הדברים בטלים בברית הלשון, כורע לבטלה בברית המעור דמי. ועל דא כתיב הוגעתם את ה' בדבריהם, שפירשו רבותינו ז"ל שאמר הקב"ה אני נוטל העולם ואיני יגע, בדברים בטלים אני יגע, ולמה יהיה אדם עז פנים וייגע בוראו חלילה, לכן אל יוציא מלה מפיו לבטלה, אלא תורה או עבודה או הודאה או שלום:

ועיין שמות רבה (ג א') אמר הקב"ה יקרה היא בעיני בני אדם (בריאית העולם) ורואין כאלו יגיעה היא לפני ואינה יגיעה שנא' (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע במה אני ייגע במי שהוא מכעיס לפני בדברים בטלים כד"א (מלאכי ב' ז) הוגעתם ה' בדבריהם.

מח בתיקון ע' דף קל: ורבינו בחיי בראשית א' לא, ויקרא ח' כג ואברבנאל בראשית א' כו. כוזרי מאמר ד' אות כה. ובעש"ט עה"ת בראשית אות נח ואות סד, ובבב"ח שם אות נא ואות נו. אוצר המדרשים (ד' אינושטיין) ערך עולם קטן. ועמק המלך שער יג פמ"ח. ובספר נפוצות יהודה מוסקטו דרוש ט'. ועיין זוהר יתרו עה: קוב"ה כד ברא ליה לבר נש סידר ביה כל דיוקנין דרזין עלאין דעלמא דלעילא, וכל דיוקנין דרזין תתאין דעלמא דלתתא, ועיין שער הגלגולים הקדמה יא,

החכמות החיצוניות היונקות ממנה ומקשרה לחכמה עילאה ע"י שיחתו וסיפורי דבריו שמדבר עם המון עם "עם" מלשון גחלים עוממות, שאש הכסופים לה' שבלבם היא עמומה וחשוכה, וע"י שיחות חולין של הצדיק הוא כמו חותה בגחלים ומבעירם. כי השכל של המון עם שאינם מקשרים אותו להש"י הוא נפרד מחכמה עילאה השגת אלקות. אבל הצדיק האמת ע"י שמדבר עמהם שיחות חולין מקשר השכל של המון אפי' ואפילו השכל והחכמה הנפולה של הרשע מעלה ומקשר להש"י.

וזה ענין מה שהצדיקים מדברים עם אנשים שאינם הגונים, כגון רבנו שהיה מקרב את השלשה אפיקורסים מהגדולים ביותר בעולם/מט, או אפי' עם עכו"ם. (נאך כשמדבר עם עכו"ם אזי הצדיק מוציא הטוב ממנו והוא נשאר אפס וריק, שזה בחי' מה שהרג משה את המצרי [יא/ב])

ט שיש שרפי קדש ח"ז אות ל – ידוע היה שאחד מהטעמים שמחמתם עבר רבנו לדור באומן היה כדי לשבר את רוח האפיקורסים שהיו שם, שהיו תלמידיו של משה דאסובער מברלין ימ"ש על אף שהשלשה האפיקורסים כבר נשבה בהם רוח אמונה מאז שרבנו עבר שם כשמונה שנים קדם הסתלקותו, והמעשה שנכנסו אל רבנו עם הספר יין לבנון המוזכר בחלק א' תקפח היה בחצי שנה האחרונה לימי חייו. (שיחה זו נמצאת בשיש"ק חדש ח"א אות תריו ע"ש שהכוונה למשה דאסובער (מנדלסון) מברלין.)

שיח שרפי קודש ח"ב אות רמח – ב'ידוע, קרב רבנו את האפיקורסים שבאומאן וכו'. הם היו כאלה אפיקורסים גדולים, ואפילו הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זכר צדיק לברכה, בשחפץ היה להשאיר לדור באומאן בעת שפקר בה, כשבאו אליו האפיקורסים לתהות על קנקנו, לא רצה להביט בפניהם כלל, וסבב את פניו לבלי להסתכל בפניהם, אף על פי שהיה אוהב ישראל ובעל מליץ ישר, ב'ידוע, ואף על פי כן הוציאם רבנו מטעותם, עד שנהפכו למאמינים וכו'.

ועיין שיש"ק חדש ח"א סימן תרט, ובח"ג תשא תשמז תתעד

חיי מוהר"ן סימן תריד – (ו) זה מציאתי בספר חיי מוהר"ן פתיבת יד שכתב שם מורנו הרב רבי נתן בזה הלשון, מי יפאר גדל פאר הדבור הקדוש שפיצא מפיו בקדשה ובטהרה בצחות ובזכות בתכלית ההירות, שאפלו בגשמיות היה מנח על דבוריו הקדושים כל מיני חן שבועולם, אשר אפלו אנשים פשוטים נבדלו מאד מדבוריו, והיו נכספים תמיד לשמע דבוריו מפיו. וכל מי שהיה מדבר עמו היה נמשך ונכרך אחריו בהשתוקקות גדול. ואפלו הרשעים שפקהלת קדש אומן פלם היו פרוצים אחריו ונתעוררו קצת עד שהיו להם פמה וכמה הרחורי תשובה, מה שלא עלה על לבם מעולם. באשר ספרו בפיהם בפרוש, שפבר התיאשו עצמן, והיו כמשבעים ועומדים שבודאי לא יהיה להם שום הרחור תשובה, והיו רחוקים לגמרי משום צד הרחור תשובה כמפרסם לכל מי שהיה מפיר אותם. ועל ידי דבוריו הקדושים הגיע אליהם גם פן הרחור תשובה, אף על פי שמועלים לא דבר עמהם מעניני תשובה ומעניני קדשה, כלל כלל לא, רק ארבה תמיד היה מדבר עמהם שיחת חלין וספורים בעלמא, אף על פי כן נמשכו אחריו הקדושה מדבורים שלו לבד, עד שהיו סמוכים מאד לשוב אליו יתברך. ואם לא היתה נטרפה השעה שהתגבר הקטרוג מאד ונסתלק באמצע, בודאי היו שבים אליו יתברך וכו' וכו'.

ועיין שיש"ק חדש ח"א אות תריד – שהם הסכימו שלא ידברו מה' יתברך כלל וכלל. אולם כאשר באו אל רבנו ז"ל והיו אצלו איזה שעות – בא להם בכל פעם בפיהם שם ה'. והיה אומר הירש בער זה זמן רב שנשבעתי לבלי להזכיר את שם ה', אולם בכל עת שאני בא לרבנו ז"ל הוא כמו שסוחבני רבנו בכנף בגדי: הירש בערו יש אלקים בעולם:

שם אות תרכט – ובמעוט זמן של חדשים ספורים בלבד מעת שנכנס לגור אומאן, הצליח רבנו כל כך להשפיל את האפיקורסים ואף להכניס בהם מעט אמונה, עד שבימי ראש השנה של שנת תקע"א כבר התפללו האפיקורסים במנינו של רבנו, וכבר היה בהם כזה ריח של אמונה, עד שכשבאה המשרתת של הירש בער לקרא לו שילך לשתות תה קדם

תקיעת שופר – ענה ואמר לה: "פאר די תקיעות וועל איך נישט טרינקען קיין טיי!" – "קודם התקיעות לא אשתה תה!" (רבי לוי יצחק שמעה מרבי אברהם ב"ר נחמן)

¹ נמצא כבר בדפוס

² עיין תיקון סט דף קיג.

תיקון סט דף קיב: – את עון אש"מ, ודא איהו וחו מה שכתוב ויקם קין אל הבל פיוסו כי קם על תאומתו ונא עליה, ולבחר קטיל לבעלה ואחר כך הרג את צעלה הבל, כגוונא דמצרי כמו המלכי שהיה גלגול של חלק הרע של קין, שזא על שלומית בת דברי, ואחר כך רצה להרוג את צעלה, לולא שמשא הרגו, ודא דמלה וסוד הדבר נכחו צמה שכתוב ויפן בה ובה, ואמר (דף קיג). קדמאין ואמרו הרשעים (במדרש ויקרא רבה פ"ג), מאי ענינו של ויפן בה ובה, אלא ראה מה עשה בבית שזא על שלומית, ומה עשה בשדה הדינו שנלגלו הקודם כשהיה קין, אז בא על תאומתו של הבל והרגו בשדה, וזה שאמר ולית שדה אלא אשה ואין שדה רומזת אלל על אשה, כמה דאת אמר כמו שנאמר בעניות כי בשדה מצאה את האשה, ודא הוא דכתיב וזה שכתוב ויהי בהיותם בשדה שזא קין על תאומתו של הבל, ואחר כך הרג אותו, ולכן ענה הרג משה שהיה גלגול הבל את המלכי שהיה גלגול קין, ויולס לו מה שעשה לו צנלגול הרשעון.

ואמר עוד מה שכתוב ויפן בה ובה היינו אסתפל אם הוה ביה מסטרא דטוב הסתכל והתנוון בו אם יהיה בו וציולאי חלצו איזה כל טוב, דלזמנין אתפרש טוב מן רע כי לפעמים נפרד הטוב מן הרע, ור"ל שזאל זעע טוב מכשעים, ומתמן אינון גרים ומשס הס הגרים היולאים מתוך הקליפות ונתוספים על הקושה, ובגין דא אסתפל מקל סטרא וכשזל זה הסתכל משה מכל הצדדים וכלל זכותיו אחריו, עד שתין רבוא עד שגיס רבוא נלצו שהיו צשוקי נשמות, ולא חזא תמן גיורא דנפיק מניה ולא ראה בהם שזאל ממנו גר עד סוף כל הדורות, לכן ויך את המצרי והרגו כדי ללכות את חלק הרע מן העולם. (נח"מ ובר"ה ומפסיס)

שער הגלגולים הקדמה לו – פסוק כי שבעתים יקם קין, יק"ם ר"ה, יתרו, קי"ן, קרה, מצרי. כי נפש קין, להיותה נפש נאחזה בוהמת הנחש מאד, וגבר הרע שבה על הטוב שבה, ונתגלגלה במצרי שהיה גוי. ומשה שהוא הבל, רצה לתקנו על ידי שהרגו בשם המפורש, שם בן מ"ב, והוברר הרע שבה, והעלהו לבחי' הטוב שבה אל הקדושה, ואז נכנסה ביתרו שהיה גוי, ועי"כ נתגייר גם הוא, ביום שהרג את המצרי. ולהיות נפש זו מן בחי' הרע של נפש קין, לכן אמרו בס"ה, כי תחלת תקון קין היה ביתרו, כמ"ש על פסוק קניתי איש את ה'. אמנם הטוב הראשון שבה, כבר נתגלגל בקינן ומהללאל, כנזכר אצלינו:

שער המצות פרשת שופטים – והנה כאשר משה הוא הבל הרג את המצרי שהוא קין היה בשוגג כי הוא חשב שהדין עמו על שהרג להבל [סז] ולכן הרגו בשם המפורש כדי לתקנו ע"י שם מ"ב שהוא המעלה נשמות כנזכר אצלינו בקב"ש במזמור הבו לה' כו'. ואמנם חטא בזה כנזכר בר"מ בס"ה פרשת משפטים ונתחייב משה גלות ולכן נודרו משה להכין ערי מקלט בעבר הירדן כנזכר בפרשה ואתחנן אז

שהיה הרע של קין, ומשה ע"י שם מ"ב/ב¹¹ ברר והעלה מהמצרי את הטוב והוא מת, והטוב נכנס ביתרו שע"ז (התגייר).

כי כשהצדיק מדבר עם רשעים והצדיק בזמן שמדבר חולין מגביה שכלו ומקשרו להשי"ת – להשם יתברך אזי מעלה ומקשר שכלם ממקום שהם להשי"ת. כי הצדיק האמת מצמצם שכלו ומלביש אותו במעשיות ושיחות חולין ומדבר עמם בחכמה נפלאה ובמלאכה גדולה ומקשר כל הדיבורים להשי"ת וע"ז מביאם לידי תשובה.

וזה בחי' מזה שהקדים משה רבנו לברכות שברך את שבטי ישראל סמוך להסתלקותו, [י"ז] [י"ח] שפתח בשבחו של מקום וצרכיהם של ישראל וזכותם, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה, ואמר ה' מסיני בא יצא לקראת ישראל כשבאו לתחתית ההר לקבל תורה, אחרי שפתח לבני שעיר ולבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו, אזי בא לישראל ונתן להם תורה מתוך האש, וגם כשהיבב כביכול את העמים ומסר את ישראל בידיהם נשאר ישראל נאמנים לך ובקו בך, והם תכו לרגליך ישא מדברותיך פשוטו של מקרא – והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן לתחתית ההר לרגליך בסיני, ונשאו עליהם עול תורתך.

והרז"ל – ודרשו רבותינו ז"ל בגמרא (ב"ב ח/ז) ש"תכו לרגליך ישא מדברותיך" אלו ת"ח – תלמידי חכמים שהולכים ומכתתים רגליהם¹² מעיר לעיר ונושא ונותן¹³ בדבריו של מקום. הפשט שם בגמרא שהיו הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה/ס. ורבנו השמיט תיבת ללמוד תורה, כי דורש על הצדיקים שהולכים ללמוד תורה לאחרים כנ"ל.

ומבאר רבנו כי הצדיקים האמתים¹⁴ מדברים לפעמים עם רשעים ומספרים עמהם מעסקי מלחמות וכיוצא בזה מעסקי העולם, אך הוא מלביש בזה האור הגדול של התורה, כי הוא

יבדיל משה שלש ערים וגו' כמו שכתבו רז"ל והטעם הוא כי בהפרשתם כבר נתכפר גלותו, וזהו לנוס שמה רוצח שמ"ה אותיות משה שרצח את רעהו קין בבלי דעת בשוגג.

¹¹ **שער הפסוקים** פרשת בראשית דרוש ד' – ולכן משה שהיה הבל, רצה לתקן את נפש קין אחיו, הטוב המעורב ברע של המצרי, ולכן לא הרגו חבר, כ"א בשם המפורש כנודע, והכוונה היתה, לבררו מן הרע, ולהעלותו אל הקדושה ע"י שם בן מ"ב, שאין דבר מתברר ועולה למעלה, אלא בכח שם בן מ"ב, כנזכר בפרשת עקב, במצות נטילת ידים של המזון, ובאנא בכח שבקרבות תפלת שחרית, ובקבלת שבת, וע"ש:

שער הפסוקים פרשת שמות – הנה נתבאר, כי ס"ת של מ"י שמ"ך לאי"ש, שם יכ"ש, שהוא חצי שם נגדיכ"ש. והוא אחד משם בן מ"ב, להודיע, כי בשם זה של יכ"ש, הרג את המצרי. ולא נשתמש רק בחצי השם הנזכר. וז"ש רז"ל מלמד שהרגו בשם המפורש.

ספר הכונות הישן (דפוס שנת ת"פ) – (תהלים ט, יא), כי לא עזבת דורשיך' ה' – סופי תיבות תכ"ה, והוא השם אשר הרג בו משה את המצרי, למה תכ"ה רעך וכו' (שמות ב, ג). והוא פנים של שד"י. וכל המכוין בו – ניצול מאדם רע כל אותו היום:

¹² * דברים לג ג'

¹³ **דברים פרק לג** (ב) ויאמר ידוד מסיני פא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו: (ג) אף חבב עמים פל קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברותיך: (ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

רש"י (ג) אף חובב עמים – גם חבה יתירה חבב את השבטים כל אחד ואחד קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשאמר הקב"ה ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך: **כל קדשיו בידך** – נפשות הצדיקים גנוזות אתו כענין שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך: **והם תכו לרגלך** – והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגליך בסיני. תוכו לשון פעלו התוכו לתוך מרגלותיך: **ישא מדברותיך** – נשאו עליהם עול תורתך:

רש"י פירוש שני – אף חובב עמים – אף בשעת חיבתן של האומות שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם: **כל קדשיו בידך** – כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחרריך ואתה שומרם: **והם תכו לרגלך** – והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך: **ישא מדברותיך** – מקבלין גזירותיך ודתותיך בשמחה. ואלה דבריהם: תורה צויה לנו משה וכו'.

¹⁴ **בבא בתרא דף ח. ה.** רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן (גבה מס העיר מתלמידי חכמים). א"ל רב נחמן בר יצחק עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי, אדאורייתא דכתיב (דברים לג ב) "אף חובב עמים כל קדשיו בידך", אמר משה לפני הקב"ה רבנו של עולם אפילו בשעה שאתה מחבב עמים (אפילו בשעה שאתה מצהיב לה פניך להשליטן על בניך) כל קדשיו יהיו בידך (ישראל יהיו בידך) "והם תכו לרגלך", תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, "ישא מדברותיך", לישא וליתן בדיבורותיו של מקום.

¹⁵ **הקשו כיצד** דורש שרגליך דהיינו של הקב"ה, רומז לרגליהם של תלמידי חכמים? וביאר הבן יהודע שם שכיון שעושין לכבודו של הקב"ה מתייחסים רגליהם לרגליו.

¹⁶ גם בדפוס ותרלד – ונושא ונותן ומתלד – ונושאים ונותנין (לשון הגמי לישא וליתן)

¹⁷ **רבנו שינה כאן** מלשון הגמרא שכתוב לישא וליתן, ועיין לקמן שנקט לשון שנקט כאן לגבי הצדיק, שנושא ונותן בדבריו של מקום ונושא אותן הדבורים ונותן אותם להשם ית', כי הוא מקשרם לשרשם לחכמה עלאה. ונראה פשוט ששינה כאן לרמוז לצדיק.

¹⁸ **כמבואר בתורת חיים** על ע"ז יט: שאחרי שגרסת תלמודם היתה שגורה בפיהם, היו הולכים מעיר לעיר ומרב לרב לישא וליתן בסוגיות התורה בפלפול של חריפות וחדוד הלב, כי לימוד סברא נכונה א"א ללמוד מרב אחד כמבואר בע"ז יט: שהלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם.

¹⁹ גם בדפוס ותרלד – אמתים, ומתלד – אמתים

מלביש אור התורה בלבושים שונים זה מזה עד שמלבישו בדברים הללו והאור התורה מתלבש בצירופים אחרים.

והטעם שהצדיק משנה את הצרופים לשיחות חולין כי אם הי' הצדיק מדבר תיכף תורה בפירוש עם הרשע, הי' יכול להתפקד יותר והיה נעשה רשע יותר. כי על לימוד התורה אמר הנביא הושע/כ"ו צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ [כ"ג], וביארו חז"ל בגמרא יומא/ט"ו כי זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם מות [כ"ה].

וע"כ אם היו מגלין לו תורה כמות שהיא הי' מתפקד יותר כי הי' נעשה אצלו סם מות ח"ו כי הוא רחוק מן התורה וע"כ צריכין להלביש לו התורה בצירופים אחרים.

וכמו שמצינו בתלמי המלך של מצרים כשהושיב ע"ב זקנים לכתוב לו ספר תורה בלשון יונית/ט"ו, הכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר לו כתוב לי תורת משה רבכם, ונתן השם יתברך בלב כ"א וא' – כל אחד ואחד מהם עצה לשנות מהכתוב בתורה, והסכימו כולן לדעת אחת להלביש התורה בצירופים אחרים וכתבו אלקים בראשית במקום בראשית ברא אלקים וכו' ועוד י"ב פסוקים שינו מהכתוב בתורה שלנו, כמבואר בגמרא (מגילה ט.)/ט"ו וכמו שפירוש"ט רש"י שם [ט"ז] שלא יאמר בראשית שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני. כי אם היו כותבין התורה כמות שהיא היה מתפקד/ט"ו יותר/ט"א וכו'/ט"ב. ועיין ביוסיפון/ע"ג ספר

כ"ב הושע פרק יד (י) מי חכם ויבן אלה נבון וידעם פי ישרים דרכי ידוד וצדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ:

מצודות דוד (י) מי חכם – כהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבן אלה הדברי' ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש וצדיקים ילכו בהם כדרך מהלכם מבלי כשולן אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם:

כ"ב * הושע יד י'

ט"ד יומא דף עב: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תירתון תרתי גיהנם אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן רמי כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב וכתיב אמרת ה' צרופה זכה משמחתו לא זכה צורפתו ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה יראת ה' טהורה עומדת לעד.

מהרש"א – אשר שמ משה וגו'. לשון שימה לא יפול בו לפי פשוטו וכו' ג אמר' פ"ק דסנהדרין ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה ולכך דרשו הכא שם מלשון סם חיים וסם המות ורמז בזה כי הנעלם מן ס"ם הוא גי' ס"ם ואמר דאומן לה ללמדה לשמה הרי היא סם חיים דלא אומן לה שלומדה שלא לשמה הרי היא סם המות:

ט"ד * יומא עב:

ט"ו שפתי חכמים מגילה ט. – ח' בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך, ובא חושך לעולם שלשה ימים עיי"ש, וכן איתא בש"ע או"ח תק"פ, ובסליחות לי' בטבת עיי"ש:

כתבו לי וכו'. פירוש בלשון יון (מפרשים), ועיין רש"י ד"ה תלמי, מלך מצרים היה, ואפ"ה ביקש לכתוב בלשון יון, לפי שלשון יון היה מובן וניכר ומפורסם אצלם, עיין פירוש המשניות להרמב"ם לקמן פ"ב מ"א. א"נ לפי שמצרים ממלכות יון היה בימיו עיין בשפ"ח (לקמן י"א ע"א) לתוספות ד"ה שלשה:

ט"ז מגילה דף ט. – רבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא אמר רבי יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך דתניא מעשה בתלמי המלך שכניס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו אלהים בראשית. אעשה אדם בצלם ובדמות. ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי. זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם. הבה ארדה ואבלה שם שפתם. ותצחק שרה בקרוביה. כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוט. ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם. ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה. וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו. [דף ט:]: לא חמד אחד מהם נשאתי. אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים. וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתו לעובדם. וכתבו לו את צעירת הרגלים, ולא כתבו לו ואת הארנבת, מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה, שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה:

ט"ז גם בתולד-ספירוש רש"י, בדפיר-ספירוש, ומתולד-ספירוש רש"י

ט"ז פריש"י – שלא יאמר בראשית שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני.

ע צ"ע מה איכפת שגוי מתפקד עד שכדאי לשנות את התורה? ונראה שכיון שהיה בשנת ג' אלפים ותקטו כמאה שנה לבנין בית שני, בזמן שלטון היוונים בעולם שהתחילה בג"א תמב, שהאפיקורסות היונית התפשטה בעולם ואם היה לו ראיות מהתורה לפקוד היה מסית רבים מישראל לפקוד. (עפ"י סדר הדורות הקצר)

ט"א עיין שפתי חכמים מגילה ט. דאיתא באגדה שרצה בזה "לפקוד" כאילו תורה אינה מן השמים,

עב צ"ע מאי וכו'

שלישי פרק יז שתלמי מאד התפעל מתורת ישראל שכל הע"ב חכמים כוונו לדעה אחת והודה שתורת ישראל רק היא תורת אמת. ועיין המעשה בסדר הדורות/ע"ו

וע"כ צריכין הצדיקים האמתיים^{ע"ה} לדבר עם ההמון שיחת חולין

^{ע"ה} **ספר יוסיפון** (ח"ג) פרק שבעה עשר – ותלמי המקדוני, משנה המלך אלכסנדרוס מקדון – אשר הומלך על מלכות מצרים ואגפיה במות המלך אלכסנדרוס – היה איש חכם ונבון, ואוהב לקרוא בספרים, מאיזה חכמה יהיו, ומאיזה דת, ומאיזה עם יהיו. ותשאל נפשו לקבץ ספרי הדתות אשר יוכל למצוא בכח מלכותו, לבחון בהם דעות אנשי העולם, ככל אשר יוכלו לקבץ. וישלח שני אנשים, ושם האחד אריסטיאוס ושם השני אנדריאוס, וילכו ויקבצו ספרים הרבה מספרי מדי ופרס, וממלכי שאר הלשונות, ויבואו אל המלך. ויאמר להם המלך: "כמה ספרים בידכם?" ויענהו: "תשע מאות ותשעים וחמשה". וישמח המלך עד מאד, וישחק. ויאמר: "הבה! ונוסיף עוד חמשה, ויהיו בידנו אלף ספרים. ונבחן בהם אלף דעות, ואלף הסכמות מבני העולם". ויאמרו לו אריסטיאוס וחבירו אנדריאוס ושריו וחכמיו: "אדוננו המלך! דעה, כי לשוא עמלנו ויגענו ללכת לסבוב את רוב העולם, ולקבץ את רוב הספרים אשר הביאונו אליך. כי כלם באשר הם, ספרי הבל ואין בהם מועיל. ואם על המלך טוב, יכתוב אל ירושלים אל הכהן הגדול, והוא ישלח אליך מחכמי היהודים אשר בירושלים היודעים לשון יונית, והמה יבארו לך את ספר התורה אשר אתם, ושאר ספרי הנביאים הנמצאים עמכם. כי הספרים ההם, הם ספרי הקדש באמת. וכל הספרים הנמצאים בעולם באודות הדתות בלתי, ספרי תהו והבל המה". ויעש המלך כן, וישלח ספרים ומנחות אל הכהן הגדול אשר היה בירושלים בימים ההם, ויבקש ממנו את הדבר הזה. וישלח אליו הכהן שבעים זקנים כהנים חכמים, ואת אלעזר הכהן בראשם. – הוא אלעזר הכהן החכם, אשר בוחן ונוסה בניסיונות המות על ידי פוליפוס הרשע, בימי אנטיוכוס המלך האכזר, ונהרג על קדושת תורת י"י, ככתוב בספר הרביעי.

ויהי כבוא אלעזר הכהן הנזכר עם השבעים זקנים הכהנים החכמים המליצים במצרים, ויקבלם המלך בכבוד גדול. ויתן להם תלמי המלך שבעים בתיים, ויבדל איש מרעהו. ויתן לכל אחד מהם סופרים יונים, יודעים לשון יונית ומכתבה והכמתה כמשפטה. ויצים לאמר: "כתבו בספרים, ככל אשר יורו אתכם הכהנים! ואל תפנו לנטות ממליצת דבריהם ימין ושמאל!" ויבארו הכהנים את ספר התורה ואת שאר ספרי המקרא עשרים וארבעה ספרים, וימליצו מלשון הקדש לשון יונית. ויביאום לפני המלך, ואלעזר בראשם. ויצו המלך לקרוא באזניו את אשר המליצו, אחד אחד מהם את אשר המליץ, והנה מליצה אחת ודעת אחת באור אחד לכלם, וישמח המלך מאד על זה, ויאמר אל אריסטיאוס ואנדריאוס: "יהי האלהים בעזרכם, אשר יעצתם אותי על אמת ונכון. כי עתה ידעתו, אשר ספרי היהודים בדת הם הם ספרי האמת מכל ספרי אודות הדתות, ובלב מבינים תנוח חכמה. ויתר ספרי הדתות אשר לאומות העולם, הלא המה הבל ותהו ושוא ואין בהם מועיל, ונביאיהם חזו שוא ותפל". ויצו ויוציאו מאוצרותיו כסף וזהב, ויתן לאלעזר הכהן, הראש לכהנים הבאים אליו. וגם לשבעים הכהנים הבאים את אלעזר נתן מתנות, מכסף וזהב ובגדי מלכות, וישלחם ירושלימה. ויתן לכל אחד ואחד מהם מאה דרכמונים זהב. ועוד שלח חפשים ביום ההוא מהיהודים הנותרים מהם לאוצרותיו, מאה וחמשים אלף איש מיהודה. וגם לכהן הגדול אשר היה בירושלים בימים ההם, שלח מנחה מכסף וזהב וסגולות מלכות. וישלח מנחה לאלהינו ולבדק ביתו, שולחן מזהב טהור עם כלי זהב טהור, והמה כלי מלכות, ומשקל זהב כלם אלף ככרים זהב טהור. ויחרות בשלחן הזהב אשר שלח, תבנית כל ארץ מצרים, ותבנית נהר שיחור ותבנית יאור מצרים, ואיך יוצא ומשקה את כל ארץ מצרים. ויעש לשולחן מסגרות סביב, ויחרות בה תבנית כל ערי יהודה וירושלים. ולא נראה כשולחן הזה בכל הארץ. וישלחו תלמי המלך ירושלימה, מנחה לבית האלוה הגדול הגבור והנורא על כל אלהי הארץ, והוא אלהינו אלהי עולם י"י.

^{ע"ה} **סדר הדורות** – חלק ימות עולם – האלף הרביעי – ג' אלפים תקט"ו – אלעזר כהן גדול שלח ע"ב זקנים חכמים ונבונים עם התורה אל תלמי המלך ועמם אגרתו החשובה וקבלת הדורות ותשואת חן, הביאו התורה לפני המלך כתובה באותיות מוזהבות על קלפים דבוקים יחד באופן שאי אפשר לבחון מקום חבורם יחד, ויקבלם המלך בשמחה ויצו שיאכלו אתו ז' ימים רצופים ובכל יום שאל מהם פתרון חידות ומשלים ככתוב בספרו באורך וכולם השיבו כראוי וכרצון המלך אשר תמה מאד מחכמתם. אח"כ הובאו אל אי דרך שפת הים רחוק מאלכסנדריאה כמו מיל ונתנו לכל אחד מהם חדר ובכל יום היו באים באשמורת הבוקר לשאול בשלום המלך ולברכו ושבים לחרם ומתפללים ואח"כ אוכלים ומעתיקים עד שעה תשיעית ויוציאים לרוח היום על העידון כי היה להם שם כמו גן עדן וכל ההכנות המצטרכות להם היה לרוב, והשלימו העתקה בע"ב יום. ואח"כ קראו לאלה הזקנים יחד וכל היהודים במלכותו ויקרא באזניהם נוסח ההעתקה וישר בעיני כולם, וישלח הזקנים עם מתנות רבות וכסף וזהב הרבה להקריב קרבנות על שמו בירושלים. ועיין במגילה בבבלי וירושלמי ומכילתא פרשת בא מעשה בתלמי שכנס ע"ב זקנים, ופ"ק דמסכת סופרים אומר חמשה זקנים כתבו לתלמי התורה יונית והיה היום ההוא קשה כיום עשית העגל, ובסוף מגלת תענית אומר ח' בטבת נכתבה התורה יונית בחיי תלמי והחשך בא לעולם ג' ימים. ואין הכרע אם ההעתקה היתה רק חמשה חומשי תורה או כל מקרא כי לפעמים תורה רומז לכל המקרא, ומדברי פילון היהודי נראה שאינו אלא החומש. וכתב ראש חכמיהם בספר עיר אלהים סט"ו פ"א וי"ג היונים והמצריים שנמצאו אז היו שונאי ישראל באופן שבדון וי"ל בשגגה זייפו איזה דברים ומהם באו השנויים בכל ההעתקות שיצאו מהם אבל הנוסח שביד העברים היום משובח מכולם, וכ"כ בספר י"ח פמ"ג ומ"ד ובפ"י מזמור מ':

והם מלבישין בהם התורה, והם מקשרים אותם את ההמון עם אליהם, ולהקב"ה באלו הדיבורים של מעשיות הבלי העולם ממקום המגושם שהם נמצאים בו, כי הם אינם רחוקים מאלו הדיבורים והסיפורים שהצדיק מדבר עמם, כי מדבר עמהם מהבלי העולם ושיחות חולין, ורק בהעלם מלביש בהם תורה גבוהה ועי"ז מקשר אותן את המו העם ומעלה אותן להש"י-להשם יתברך.

וזה בחי' הנ"ל שאמרו בגמ' ע"ז יט. שהוא /הצדיק מכתת רגליו מעיר לעיר ונושא ונותן בדבריו של מקום, דהיינו שהוא מדבר עם כל אחד לפי מקומו, במקום שהוא, והוא נושא אותן הדיבורים דבורי החול שמדבר עמהם, ונותן אותם להש"י, ועי"ז מעלה את המון העם הנמצאים בתוהו לעולם התיקון כי הוא מקשרם לשרשם לבחי' חכמה עילאה. נמצא, שהצדיק האמת יורד ומקשר חכמה תתאה עם חכמה עילאה.

ובשביל זה כשהצדיק נפטר מן העולם ח"ו, אזי יש צער גדול להש"י. כי הש"י אינו רוצה במיתתן של רשעים כ"א-כי אם בטובתן, שיזכו לשוב בתשובה. והצדיק שנפטר היה מקשרם ומעלה אותן להש"י, והיה משיבן בתשובה וכנ"ל כי הוא מקשר חכמה תתאה בחכמה עילאה וכנ"ל.

וזה שמובא במדרש [י"ז/י], פשוטו של מקרא שדוד המלך צועק לה' מי שיציל אותי מבני אם רעים. ורבנו דורש מי יקום במקום הצדיק הוזה שהיה מחבר למד ליווד, עולם תחתון לעליון, להעלות את המון עם הרעים ולהחזירם בתשובה להקב"ה.

^א לשון הגמרא שם שהתלמידי חכמים מכתתים רגליהם מעיר לעיר לישא וליתן בדבריו של מקום. ועיין לעיל שרבנו שינה את הלשון ובמקום לישא וליתן כתב נושא ונותן, אע"פ שלא מתיישב הלשון כל כך (ועל כן במהדורא של שנת תרלו תיקנו וכתבו נושאים ונותנים) אבל כאן מוכח שרבנו התכווין לרמוש שם למה שמבאר כאן שיער הכוונה היא לצדיק האמת שמוריד עצמו להמון העם לישא אותם ולהרים אותם להקב"ה.

^ב דברים רבה בסוף

^ג מדרש רבה דברים - פרשה יא פסקה י - ...באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו אמר לה בתי מאה ועשרים שנה קצבתך היותך בגופו של משה עכשיו הגיע קצך לצאת צאי אל תאחרי אמרה לפניו רבנו של עולם יודעת אני שאתה אלוה כל הרוחות וכל הנפשות נפש החיים והמתים מסורין בידך ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם ולא רמה ותולעה לכן אני אוהבת אותו ואיני רוצה לצאת ממנו אמר לה הקב"ה נשמה צאי אל תאחרי ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים ואני מושיבך תחת כסא כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים אמרה לפניו רבש"ע מאצל שכינתך ממרום ירדו שני מלאכים עוזה ועוזאל וחמדו בנות ארצות והשחיתו דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע אבל בן עמרם מיום שנגלית אליו בסנה לא בא לאשתו שנאמר (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח בבקשה ממך תניחני בגופו של משה באותה שעה נשקו הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה והיה הקדוש ברוך הוא כביכול בוכה (תהלים צד) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ורוה"ק אומר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה". שמים בוכין ואומרים (מיכה ז) "אבד חסיד מן הארץ" ארץ בוכה ואומרת (שם) "וישר באדם אין", וכשבקש יהושע רבו ולא מצאו היה בוכה ואומר (תהלים יב) "הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם", ומלאכי השרת אומרים "צדקת ה' עשה", וישראל היו אומרים "ומשפטיו עם ישראל", אלו ואלו היו אומרים (ישעיה נז) "יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו" (משלי י) "זכר צדיק לברכה" ונשמתו לחיי עולם הבא אמן כן יהי רצון. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

^ד סוטה יג: - א"ר יהודה אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב (דברים לד-א) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב (במדבר לב-לז) ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב (דברים לג-כא) "וירא ראשית לו וגו'", ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה היו ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הולכו מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים (דברים לג-כא) "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל", והקדוש ברוך הוא אומר (תהלים צד-טז) "מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און", ושמואל אמר (קהלת ח-א) "מי כהחכם ומי יודע פשר דבר", ורבי יוחנן אמר (איוב כח-יב) "החכמה מאין תמצא", ורב נחמן אמר (דברים לד-ה) "וימת שם משה וגו'", סמליון אמר "וימת שם משה" ספרא רבה דישאל, תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישאל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא "וימת שם" וכתיב התם (שמות לד-כח) "וייהי שם עם ה'" מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש.

^ה תהלים צד טז

^ו תהלים פרק צד (טז) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און:

מצודת דוד (טז) מי יקום לי. מי הוא המקום אותי בהלחמי עם מרעים הלא אין לאל ידי :

וזהו שנקט **לי דייקא, בחי' חכמה עילאה וחכמה תתאה שהם בחי' למד יוד בחי' לי** כנ"ל שהתלמיד רמוז באות למד, וחכמת הרב באות יוד. היינו מי יקום ויעלה ויקשר את המון העם לעשותם תלמידים בחי' למד, ולחברם ליוד חכמת הצדיק, **בחי' לי היינו ח"ת עם חכמה עילאה,**

עם מרעים היינו שהוא היה מעלה החכמה תתאה מכל הרעים שבעולם שאצלם החכמה תתאה היתה נפולה חכמות חיצוניות ומקשרם להש"י ועי"ז מעלה אותה לחכמה עילאה לחכמת התורה הקשורה להקב"ה **שזה בחי' לי** חיבור למד ליוד בחי' התקשרות חכמה תתאה עם חכמה עילאה כנ"ל.

כי משרע"ה בוודאי היה יכול זאת מאד להעלות בחי' הח"ת מכל הרעים ורשעים שבעולם וכנ"ל. כמבואר נפלא בתורה רטו/ו ובתורה פב תנינא/א.¹

וע"כ העיקר לקשר עצמו לצדיקים אמתיים כנ"ל בתחילת התורה, **כי הצדיק מגביה ומקשר ח"ת לח"ע כנ"ל.** ואזי מפגימת הלבנה הנ"ל נעשה מלוי הלבנה. פגימת הלבנה היא מחסרון הארת החמה בה, רומז למלכות שהיא דלה ועניה כשהיא לא מקבלת מאור פני הקב"ה, וישראל נמשלו ללבנה וכשהם פונים ממנו ית' להבלי עוה"ז לא מאיר בהם אור פניו והם בבחי' פגימת הלבנה, אבל כשמתקשים לצדיק שדבוק תמיד בהקב"ה ומתבטלים אליו וממליכים את הקב"ה אזי מאיר בהם אור פניו בבחי' מלוי הלבנה.

וזהו הרמז בתהלים [י'] כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, ודרשו בזהר ויגש הנ"ל יאכר מלכים אזדמנו"ב תרווייהו ברעותא חדא כאשר מלכים נזדמנו ביחד ברצון אחד **כדין וכו' כלהו מארי דדינא אתכפיין ואתעברו מעלמא** כל בעלי הדין נכנעו ועברו מהעולם וכו' (כמ"ש בזהר ויגש הנ"ל [יז]) כי עולם תחתון היא המלכות הממליכה את המלך שהוא הקב"ה עולם עליון וכשהם נועדו יחדיו אזי אין יניקה לקליפות ונעשה יחוד קב"ה ושכינתיה שממנו כל השפע לעולם. וזה נעשה ע"י רב ותלמיד הנועדים יחדיו כראוי, וע"י המון עם שמתקשרים לצדיק כנ"ל.

ואזי ע"י יחוד קב"ה ושכינתיה נשפע שפע מוחין למלכות ואזי הוא בחי' [יז] ותרב חכמת שלמה ותרגומו ואתרביאת סיהרא [טז], דהיינו שנתמלא פגימת הלבנה וכנ"ל. ואזי נמתקין כל הדינים ונתכפרין כל העוונות ט"ז (כמובא בזהר הנ"ל [יז] ובכמה מקומות [יח] שעיקר המתקת הדינים וכפרת העוונות ושלימות כל האורות ומילוי פגימת הלבנה ותיקון כל העולמות, הכל הוא ע"י שנתחבר עולם התחתון בעולם העליון שהם בחי' חכמה תתאה וחכמה עילאה כנ"ל)

¹ עיין תורה רטו – וזה היה עבודת משה רבנו, עליו השלום, כל ימי חייו, וגם לאחר מותו, כי השתדל לקרב הערב רב כדי לעשות גרים, וגם במותו נקבר מול בית פעור, כדי להמתיק העכו"ם כדי שיהיו נעשין גרים. ועל כן נסתלק בשבת במנחה, שאז הוא עת רצון. כדי להמתיק כל העשרים וארבעה בתי דינים כנ"ל, כדי לעשות גרים, כי כל עבודת משה, להמתיק החרון אף של העכו"ם לרצון, ועל כן משה עומד בין שגד לרצון: כי מספר משה הוא ממצע, בין מספר שגד למספר רצון. כי הוא עומד תמיד להמתיק השגד להפכה לרצון כנ"ל.

² עיין תורה פב תנינא – ועקר התשובה הוא בחדש אלול, כי הם ימי רצון, שעלה משה לקבל לוחות אחרונות ופתח דרך כבושה לילך בה. והדרך שעשה משה הוא כך, שמושה קשר את עצמו אפלו לפחות שבין ישראל ומסר נפשו עליהם, כמו שקתוב (שמות ל"ב): "ואם אין מחני נא". וזה פרוש (שמות ל"ה): "ויקהל משה" וכו' שמושה היה מאסף ומיחד ומקשר את עצמו עם כל ישראל, אפלו עם הפחות שבפחותים. וזה פרוש (תהלים נ"ג): "בלו סג יחדיו" אפלו בשאני רואה אחד מישראל, שסג מכל וכל מהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן צריך אני שנהיה יחדו צריך ליחד ולקשר עמו, כמו שעשה משה:

³ מתורגו - אמיתיים

⁴ תהלים טח ה'

⁵ בפרו"ר – כד אתחבר מלאכ במלאכ דהיינו יהודה יוסף בחי' ח"ת וחי'ע שהם מתחברים ומתקשרים ע"י הצדיק האמת כדין כל דיניו מתעברין וכל חובין אתכפיין כ"ש עברו יחדיו וכו' וכל נהירו וכל שלימו אשתכח (וספיגות הלבנה נעשה מילוי הלבנה) כדין ותרב חכמת שלמה (ותרגומו) ואתרביאת סיהרא דהיינו שנתמלא פגימת הלבנה וכ"ל וכל נהורא וכל שלימו אשתכח.

⁶ מתורגו - איזדמנו

⁷ דף רז: כנ"ל בתחילת התורה

⁸ * מלכים-א ה' י'

⁹ (פי' רבתה הלבנה) בתרגום יונתן שלנו לא נמצא וצ"ע. אבל עיין זוהר ח"א דף קג. ותרב חכמת שלמה, דקיימא סיהרא באשלמותא. ושם דף רכג. ודף רלח. וזהו ח"ב דף פה. וח"ג דף רצו.

¹⁰ הנורה זו בסוגרם נוספה בתקפא

¹¹ ויגש רז:

¹² עיין זוהר ח"א דף קג. ודף רכג.: הנ"ל

וכל זה ע"י הצדיק שמקשר חכמה תתאה בחכמה עילאה ע"י שיחתו שמלביש אור התורה בסיפורי דברים וכו"ל.

עתה חוזר רבנו לבאר את הפסק שפתח בו את התורה, עפ"י המבואר בתורה זו. פסוק זה הוא ההקדמה לעשרת הדברות, כאשר ירד הקב"ה בדמות זקן/י"ט על סיני ללמד תורה לעם ישראל, בחי' צדיקו של עולם שיוורד לעמקי הקליפות, להעלות משם נשמות נפולות ע"י שיחות חולין, כי בוודאי לא שייך אצל הקב"ה ואפילו לא אצל מלאכיו, לדבר בכזו גשמיות מכוערת כמו לא תנאף לא תרצח לא תגנוב, אלא שהקב"ה ירד למדרגתנו הנמוכה ודיבר בשפה שלנו, כדי להעלות אותנו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. לחבר עולם תחתון לעולם עליון. ובאמת עם ישראל פרח נשמתם בכל דיבור (שבת פח:), בבחי' מגדל פורח באויר, כמבואר לעיל שכך צריך להיות לב התלמיד כדי לקבל מרבו כראוי.

וזהו שכתוב בתורה קודם לעשרת הדברות [י] **וידבר אלקים את** הדברים האלה לאמור.

וידבר לשון זווג והתקשרות כמו שאמרו במשנה בכתובות **ראוה מדברת ב"א (כתובות יג.)** [כ"ב]/[כ"ג] והכוונה שם לזווג דהיינו שנתעברה מפלוני ונחלקו אם נאמנת לומר שהוא ישראל או ממזר. נמצא שוידבר לשון זיווג התקשרות.

אלקים את זה בחי' חכמה תתאה וחכמה עילאה. כי **אלקים בחינות חכמה תתאה כנודע** [כ"ד] כי הוא שם של המלכות שהיא בחי' חכמה תתאה. **את** היא רמוז לבחי' **חכמה עילאה בחי' הכתוב [כ"ה]** בראשית ברא אלקים את השמים [כ"ו]/[כ"ז] כי שמים הוא זעיר אנפין ושם בזהרר מבואר

^ט **פסיקתא רבתי** - פרשה לג - דבר אחר מה אעידך ומה אדמה לך אמר הקדוש ברוך הוא כמה זיומנים נודמתי אתכם בענן כמה שכתב ונועדתי שמה לבני ישראל (שמות כ"ט מ"ג) בים בסיני במדבר במשכן ומה אדמה לך כמה דמויות [נדמיתי] לכם בים נדמיתי לכם כגיבור עושה מלחמות כמו שכתב ה' איש מלחמה (שם ט"ו ג). **כן בסיני נדמיתי כוקן מלמד תורה (כשהיה) ושכן נאה תורה כשהיא** [יוצאה מפי הזקנים]. במשכן נדמיתי לכם כחתן נכנס לחופתו הוי מה אדמה לך אמר הקב"ה לישראל לא נדמיתי לנביאים דמויות הרבה כשאמרו לך [ומחורי] [שוכי ותחורי] ב"ך כמו שכתב ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב י"א)

^כ שמות כ' תנ"ל בתחילת התורה

^{כ"א} בתקפא (כתובות ט) ובתשכס וזקן

^{כ"ב} ועיין כתובות דף סה: (ועל המשנה ואוכלת עמו) עיין עץ חיים שער לב פ"ז מ"ת ביאר עפ"י הסוד

^{כ"ג} **כתובות דף יג.** משנה ראוה מדברת עם אחד ואמרו לה מה טיבו של איש זה איש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חייך אלא הרי זו בחוקת בעולה לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה.

תפארת ישראל /יכין/ על מסכת כתובות פרק א משנה ח [ל] מדברת - כמו דבר אחד לדור, דר"ל מנהיג, כ"כ ה"נ רצונו לומר היתה נהוגה מא' בשוק, כלומר שנבעלה [והוא לישנא דקרא, ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה, ובש"ס קאמר דלהכי לא נקט שנבעלה, דלישנא מעליא נקט, ואע"ג דבכמה דוכתי נקט לשון שנבעלה, הכא מדנקט מקמי הכי ע"פ ההכרח דרוסת איש את קפיד הכא טפי למנקט לישנא מעליא, לאשמעינן דלעולם יספר אדם בלשון נקיה [כפסחים ד"ג א]:

עץ חיים שער לב פרק ז מ"ת - ובאר באר חפרוה שרים יובן במה שנודע כי הנה הנוק' של ז"א הנקראת רחל בהיותה אב"א עמו הנה הראש שלה היה מחצי ת"ת תחתון שלו נמצא כי סיום ת"ת של ז"א שהוא פי האמה שלו ממנו נעשה פי הנקבה אשר הוא בסיום ראש שלה וכאשר אח"כ חזרו להיותה פ"פ ועלתה כל שיעור קומת ז"א נמצא כי מה שבהיותה אב"א היה ראש שלה נתהווה עתה בחי' ת"ת שלה ואותו הבחי' שהיה תחלה מקום הפה העליון שלה חזר עתה להיות בחי' פי היסוד ורחם שלה נמצא יסוד שלה מכוון נגד יסוד שלו. וזה סוד היות בחינת התשמיש נקרא בלשון אכילה בכמה מקומות בתורה וכן לשון דיבור בפה במסכת כתובות פ"א במשנה ראוה מדברת עם אחד אמרו לו מה טיבו של איש זה וכו' ואמרו בגמ' מאי מדברת נבעלה וכן בכתובות פרק אע"פ במשנה ואוכלת עמו מליל שבת מאי ואוכלת תשמיש וכו' ובתורה נקרא לשון אכילה בפה כמו שאמר אכלו רעים שהוא זווג עליון דאו"א כנוצר וזהו פרשת ויקרא וכן כתיב כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה וגו'... והרי הוא נתבאר איך הזווגים הוא נקרא דבור ובלשון אכילה והסבה הוא לטעם הנ"ל כי הפה שלה הראשון בהיותם אב"א נעשה לה עתה בהיותם פ"פ פה תחתון בית הרחם ממש.

^{כ"ד} **צ"ע כי גם** בינה נקראת אלקים עיין וזהו בראשית כט: **וצ"ע מדוע רבנו** לומר שאלקים חכמה תתאה ואת עלאה ולא להפך. **וכנראה** כיון שאמנם בינה נקראת אלקים, אבל חכמה לא נקרא אלקים, כי הוא בקו החסד, (ג' קוין ימין-חגן, שמאל-בגה, אמצע-דתי) ואלקים הוא דין. אמנם חכמה תתאה היא חכמת המלכות יש בה בחי' דין ושייך בה שם אלקים.

^{כ"ה} בראשית א' א'

^{כ"ו} **עיין תיקון כב** [דף סג: ועיין וזהו בראשית דף כט: ודף ג:]

^{כ"ז} **תיקוני זהר דף סג: תקונא עשרין ותרי:** - מוצא בהמשך המאמר שזכרנו לרש"י, היינו פלוג א"ל הגרסא "בראשית", ליהוה ראשית האילנות, האיל ותיון ככה החכמה שלמעלה מהאילנות הגרסא "ראשית", את ז' פלופי אכל ואימא הגרמזים צלות ז' דבראשית, ואכל ואימא מלניקים לב' פלופי ז"ן, אי נמי ז' פלופי ז"ן עמזם נרמזים צלות ז' דבראשית, ליהוה היכלות ולבושים לפלופי אכל ואמא. (ובהמשך התקון דף סד ע"ב ז' י"ט לרש"י אחר וליוף אחר, עיי"ש בדברי רש"י עמ' סכ).

פתח רבי שמואל ואמר לפי מה שכתוב **בראשית ברא אלהים** הנה בהמשך המאמר מפרש את כל הפסוק ומרמז בו את כל פלופי האילנות, ואמר **בראשית חד איהו** בראשית רומז על פלופי א"ל שהוא ראשית האילנות, והוא אחד בלא טקצא נפרדת, **דלא אתגלייא** שאינו מתגלה אלא הוא עמוי ומתעלם ומתלבש תוך שאר פלופי האילנות, ו**ברא, תרין** וא"ל ברא שני פלופים שהם אכל ואימא (כמ"ש בע"ח שט"ז פ"א), ומפרש **תרין אינון** הם שני פלופים נפרדים, אכל בחינת זכר ואימא בחינת נקבה, ומהם התחילו

ש"בראשית" הוא אריך אנפין "ברא" חכמה ובינה דהיינו אבא ואמא, ועשה "את השמים" לבוש לאבא שהוא חכמה עליונה "ואת הארץ" לבוש לאמא בינה עליונה. מכאן רמו ש"את" רומז לחכמה עליונה, כי "את השמים" נעשה לבוש לחכמה עליונה/כ"ו.

נמצא שוידבר אלקים את היינו לזווג ולקשר חכמה תתאה בחכמה עילאה, זה נעשה על ידי בחי' הדברים האלה לאמר, היינו לבושי דבורי תורה ע"י הצדיק שמלביש הדברים האלה היינו דיבורי התורה הוא מלביש בסיפורי דברים וזהו לאמר לשון הלבשה כמ"ש ירמיהו בקינה על חורבן הבית (איכה ב')^{כ"ו} בצע אמרתו שפירושו לבוש כי אימרא היא שפת הבגד, וחורבן הבית נמשל כמו שהקב"ה קרע את בגדו, ודרך קריעת בגד היא משפתו. נמצא שלאמור רומז לאימרא דהיינו בגד היינו לבוש ורומז ש"ע"י שהצדיק מלביש אור התורה בסיפורי דברים על ידי זה מקשר חכמה תתאה עם חכמה עילאה וכנ"ל :

ב' י' ל' א' ו' [ל] כבר בדפוס ראשון כתוב כאן ראשי תיבות אלה, של ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ואינו סוף הספר כי נדפס אחריו תורה צב שהוא סוף הספר בדפוס ראשון, ובסופה נדפס המילה סליק, ובתקפא מחק וכתב חזק והוסיף עוד תורות :

עד כאן ביאור חברותא לתורה צא תנינא

*

בענין שיחת ת"ח צריכה תלמוד הנלמד מהפסוק ועלהו לא יבול

שיחות חולין של הצדיקים, לכאורה הן רק היכי תמצוי לקרב רחוקים, אבל הן עצמן נשארו חולין, אבל באמת כמו שלימוד תורה עולה למעלה לעולם השכר בג"ע וממתין לאדם אחרי פטירתו להנות מפריים, הכי נמי שיחות החולין נאמר עליהם "ועלהו לא יבול", הכונה שגם לעולם הבא, הם יהיו עלים לאותן הפירות בעולם השכר בג"ע, ואע"פ שלא יהיה בהן מתיקות הפרי, אבל יהיה בהן ריחן של הפרי, וכמבואר במעשה/כ"ו בגמרא ב"מ קיד. אשכחיה רבה בר אבוח לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים וכו', ושאל אותו הרי מר הוא כהן ואסור בבית קברות והשיב לו האם לא למדת סדר טהרות ש"ש אומר קברי גויים לא מטמאין? א"ל ד' סדרים שעוסקות בהלכות המצויות עדיין לא השלמתי כראוי וכ"ש את קדשים וטהרות שלא מצויות שלא למדתי. ושאלו אליהו מדוע? א"ל מרוב עניותי. והכניסו אליהו לג"ע וא"ל פשוט בגדך העליון ואסוף עלים שגדלים שם. ולקט רבה בר אבוח מלא בגדו עלים, וכשיצא שמע בת קול שהאוכל שכר עוה"ב בעוה"ז מפסיד שכרו בעוה"ב, מיד נייער את בגדו והשליך את העלים, ואעפ"כ מהריח החזק שנספג בהם נעשו יקרים מאד, ומכרם ב"ב אלפי דנרי זהב, והיה לו ליתן נדוניה לחתניו. ולפי הנ"ל שהעלים שבג"ע הם השיחות חולין של הצדיק, נמצא שהשיחות חולין של רבה בר אבוח, היה בהן ריח נפלא נצחי בעולם הבא, עד שאפילו רק מה שנספג בבגדו היה ערכו נפלא ועצום. ומסתמא ריח העליון הם כפי התורה שהלביש הצדיק בדברי החולין שלו וא"כ מבואר כאן שרבה בר אבוח היה יודע להלביש דר תורה גבוהה מאד בדברי החולין שדיבר, ולפי המבואר כאן בתורה שלנו אולי היה עוסק בקרוב רחוקים. דאי לאו הכי מדוע דבר שיחות חולין. עיין סוכה כח.

הפלטופים להיות שתי צדנות זכר ונקבה צפטרפים נפרדים, לאפוקי ח"א שאין לו נוקבא נפרדת, ואינן ב' והם רמוזים בלות ב' של ב'ראשית, ואינן תריין ע'למין סתימין שהם שני עולמות סתומים ומלובשים תוך ז'ו', ואינם מושגים אלינו כי אם על ידיהם. (שע"ר)

וממשיך ואמר ובמה ברא לון ובאיזה כח ברא ח"א את אבא ואימא, ואמר בנקודה חדא סתימא ככה נקודה אחת סתומה שהוא חכמה שלמעלה מן האצילות, ראשית אתקרי הגקראת ראשית, כמו שכתוב (תהלים קיא ז) ראשית חכמה, ועלה אתמר ועליה נאמר ב'לם בחכמה עשית שאין אור האין סוף ב"ה מתפשט בספירות האצילות אל על ידי צדנות חכמה, וענה מפרש צפטרפות איד נבראו אבא ואימא, ואיד נתגלה הארתם, ואמר ותריין ע'למין סתימין ואלו שני עולמות הסתומים שהם אבא ואימא, לא הוו אתגליין לא היו נגלים להתחוננים שיוכלו לקבל שפע מהם מרוב הארתם הגדולה, עד דעביד לון תריין לבושיין עד שעשה להם שני לבושים, ומפרש ומאי נינהו ומה הם אלו השני לבושים, ואמר את השמים שהוא ז"א, ואת הארץ שהוא המלכות, ובהם נתלבשו אבא ואימא, כי את השמים שהוא ז"א, נעשה לבושה לעלמא ע'למא לבוש לעולם העליון שהוא אבא, כי הגה"י לאבא מתלבשים עם המוחין בתוך כל גוף של ז"א, דאתברי בנקודה ע'למא שאבא נברא בנקודה עליונה של אות י', שהוא הי' שאלה מאו"י של אויבא דכ"א שהוא ראש השני של ז"א, כמבואר בע"ח ש"ג פ"ו, ואת הארץ שהוא המלכות, נעשית לבושה לעלמא תתאה לבוש לעולם התחתון שהוא אימא, דאתברי באלהיים שאימא נבראה בשם אלהיים, דהיינו על ידי הגבורה דעתיק הגקראת אלהיים, דאיחי אימא ע'למא ועלמא תתאה היא אימא עלאה, ובענד אבא שקראו עלמא עלאה, נקראת אימא עלמא תתאה, והגה"י דאימא מתלבשים עם המוחין בכל גוף של המלכות נוקבא ז"א. (שע"ר)

י" ועיין בזה בראשית כט: מבאר שאת השמים פירושו ש"את" הן כב אותיות א' עד ת' והן מוחין דאמא שקבלה מאבא ונתנת לז"א כמ"ש בעטרה שעטרה לו אמו, דהיינו נה"י דבינה שנעשים מוחין דז"א.

כ" איכה פרק ב (יז) עשה ידוד אָשֶׁר זָמַם בְּצַע אֲמַרְתּוֹ אָשֶׁר צָנַח מִיָּמַי קִדְּם הָרֵס וְלֹא חָמַל וַיִּשְׁמַח עֲלֵיךָ אוֹיֵב הָרִים קָרַן צָרִיךָ: איכה רבה א' א' – בצע אמרתו. אמר הקב"ה למלה"ש, מלך בוד"כ כשהוא מתאבל על מת מהו עושה אמרו ליה, קורע שיראין שלו, אמר ליה כך אני עושה, דהה"ד בצע אמרתו <עא>: []

תורה תמימה על איכה אות עא – מפרש בצע מלשון קריעה וחתוך וכמו (איוב ו' ט') יתר ידו ויבצעני, ואמרתו מענין שפת הבגד, ותרגום על פי מדותיו (תהלים קל"ו) על אימרא דלבושיה. ובגמרא ע"ו ל"ד א' חלוק לבן שאין בו אימרא:

³ ברוך ה' לעולם אמן ואמן

^{כא} עיין בזה בספר מעלות התורה (לרבי אברהם אחיו של הגר"א) (עמ' ד מהדר ניו יורק תשו)

שצדיקים השתבחו בעצמם שמעולם לא דברו שיחת חולין, ובוודאי אין הכוונה לשיחת חולין ממש, שבוה עובר בעשה ולא ומייגע את הקב"ה, אלא שיחת חולין של ת"ח שצריכה תלמוד כי מלובש בה דברי תורה. והיא העלין של ג"ע. עוד עיין תורה רטו יש שם גרסא שרבי אליעזר הגדול היה מגייר גרים, ולבד ממה שאין לזה מקור, גם קשה שהרי שיבח עצמו בטובה כח. שמעולם לא דיבר שיחת חולין, ולפי המבואר כאן קשה א"כ איך קרב רחוקים.